

Henryk Bierożko

Pcalina — żywiółka małaja,

 a karyści daje mnoha.

PIECIARBURH.

Drukarnia K. Piantkoŭskaha. Wialik. Padjaczeskaja wul., № 22;
1911.

Bratki rodnyje!

Ciażka ciapier stała żyćcio na świccie, ciażka i horka, a nam Bielarusam choć pajdzi tapicca! Pracuj, pracuj cely dzień at samaho świtu aż da pońnočy, a jak prydzie pażywicca, dyk- z miakinaj zmiašaj chleb, aŭ¹⁾ s patoŭčanaj karoj. Horka, horka až u sercy zaskrypić! Ludzi majuć duža hrošej, chleba, sała i blinoŭ, majuć čym i apranucca, i pajechać, i abucca. Myż siadzim hałodnyje, dy narekajem na dolu - niadolu. Bo i drennaja jana!—Ziamli mała, dy i heta kamianista i piaščysta, ničoha nia rodić; sienazać—to bałota i kupiny; koń, karowa i awiečki ũsio chudoja chajby klučki; chata walicca hniłaja, dzieci z hoładu kryćać, žonka žuryć, na padatki i to pażyć... A Bożež moj milusieńki! što mnie tut pa-radzić?...

Doŭha, bratcy, dumaŭ i razmyślaŭ ja nad dolaj Bielarusy, pryhladaŭsia jaho pracy i żyćciu—horka jano! I šukaŭ, i dumaŭ, čymby jamu pamahčy, čym horku asaladzić dolu i skazaŭ sabie: štož sałodša ad miodu? (nadta ja lublu jaho) Chajže jaduć Našy miod, dy buduć ščaśliŭšy!

Tak, bratku, choćeš paprawić swaju dolu—zawia-dzi pčoly.

Kažeš, mała maješ ziamli—pčale jaje i nia treba: jana palacić i na honi bahača-susieda, a ũ chleba jaje

¹⁾ aŭ = abo.

nichto nia zojmie, wyssie kwietku i dziadoŭsku, a kryŭdy jamu nia budzie; mała maješ sienažaci—pčołam siena ũ korm nie jdzie; narekaješ na ciazkuju pracu—kala pčołaŭ jaje amal saŭsim niemaš. Trochi tolki pawučysia, kala pčoлак pachadzi, a jany tabie pryniasuć toje, što i nia sniłasia nikoli!..

Miod prynosić i hroš hatowy, asałodzić i chleb harkawy, na lekarstwa tož pasłużyć, a dietkam bal, što choć kudy. Sam palčyki abližeš, dy zabudzieš hora ũsio. Nawaryš z miodu sabie piwa, woctu zdrowaho i wina, a paciahnušy paru kubkoŭ, zaspivaješ kaladu i „Na luzie, na zialonym“...

Wosk i kit pradaš na hrošy, kupiš boty i sukman, aŭ pastawiš Bohu swiećku i padziakuješ za dary.

Dy najpierš treba wučycca, jak hadoŭlu pčoł wiaści. Praz wiek, bratcy, my nie bačyli nawuki ũ swajej rodnaj mowie, čužoj nie razumieli, a stul byli ciomnymi niawukami. Dyk prašla wiakoŭ dwadziestka! Zablisnuła i nam soŭnienka jašniejšym šwietom. Pačali ludzie pisać i pa našamu raznyje knižki—chto ab žyćciu, chto ab byćciu, chto ab haspadarce, a kožny chacieŭ padzialicca rozumom sa swaimi rodnymi.

Pomahaj, Bože, ũ rabociel!

Woš i ja, idučy za prymierom dobrych ludzcoŭ, chapiŭ za piaro i chaću z Wami, rodnyje, padzialicca tym, čaho sam ja nawučyŭsia. I napišu Wam ab wulli najlepšaho fasonu i jak u im haspadaryć, kab mieć šmat karyści. Woš i prymicie, bratočki, maju može niaŭdolnuju achwiaru i, pračytaušy, a ũsio dobra zrazumieušy, papraŭlajcie dolu.

II. Bierozko.

1. Čaho treba, kab pčoły dawali karyść.

Što pčoły dajuć šmat karyści, ab tŭm nia stoić i bałakać. Skažu tolki woš adno, što za twaje chłapoty i hašcinu pčoły daduć tabie nia mienš, jak 5 rubloŭ ročnaho prybytku z kažnaho wulla, adličyŭšy užo ũsie rastraty. Ni wadno zboža nia dać tabie hetaha!

Treba ũsiož taki wiedać, što jošć džwie takije rečy, katoryje mohuć sapsuć dzieła.

Pieršaja—što nia ũsiohdy bartnik može zawadzić stolki pčoł, skolki jon chacieŭ; tut treba bačyć, skolki miodu može dać wakolica. Nielha, naprymier, zawiešci 100 wulloŭ tam, dzie jošć miodu ũ kwietkach tykiele na 30. Chto zamnoha maje pčołaŭ, toj prybawić sabie chłapotaŭ, a dachod pamienšyć. Džwie bo, hlaŭ, jošć krynicy, skul pčoły biaruć miod:—1) rasa abo miadunka, katoraja časami wystupaje na listkoch dreŭ, i inšych rašlinaŭ i—2) kwietki raznych dreŭ, traŭ i ũsiakich inšych rašlinaŭ.

Najbolš dajuć lipa, jabłynia i bielaja akacyja. Woš kali ũ wašej wakolicy siejuć hrečku, repak, haroćh, wiku, seradellu i lucernu, dziacialinu, kaniušynu, žoŭty lubin aŭ harčycu; kali z kustoŭ sadziać jagryst, parečki, maliny, jažyny, rakitu, laščynu,—

z dreŭ—krušynu, wierbu, lipu, akacyju i ũsialakije fruchtowyje dreŭki, kali blizka jościka les, ũ katorym raście wieras i raznyje jahadniki, abo jość sie-
nažać ci honi, na katorych što nibuć raście chajby sabie asot dy krapywa, to śmieła zawadzi pčoły, bo żywies u wakolicy dobrej na miód. Dobra toż i znarok pasiejać miódadajnych raślinaŭ, chaciaby niedzie pad płotam dzieła prynady.

Druhaja reć, što časta psujeć nam dzieła—heta našaje niawuctwa i brak achwoty.

Inšy ũžo i zawiadzie niekolki wulloŭ, dyk štoż, kali da dzieła nia ũmieje ũziacca.

Dziela taho, kab s pčołaŭ mieć karyść, treba znać ichniaje żyćcio, ich naturu i abchod, heta znacyć treba wiedać, što im spanaraŭna, a što škodzić, i što z imi ũ koźnym časie hoda treba rabić. Dobry bartnik wiedaje, što kali ũ wullach robicca, i ũsialakuju biadu paprawie ũ swaim časie.

Druhi mo i chacieŭby nawučycca, dyk ciż z dobrej kniżki? Kudy tam. Jon prykliče z blizkaj wioski durela staroha, što, sam ničoŭha nia znajućy, nabach-
turyć jamu tolki haławu, a ničoŭha nie nawučyć.

Išće inšy mo trochi i ũmieje, jak bački jaho rabili, dyk štoż, kali żyćcio ũsio ciapier zmieniajecca. Daŭniej mieli miódu i ũ kałodach, a ciapier les wycinajuć, niekasiej i adlohoŭ ũsio mienš i mienš, a i trawa na ich błaŭhaja. Niemaš pčale taho razdolla, jak let tamu sorak. Nie hladzi tady, jak rabiŭ twoj dzied, ale kupi dobruju kniżku, sam pilna pračytaj, dyk i druhich nawučyš. Hrošy na heta nie škaduj, bo nawuka zołata przynosić. A chwatygi nia skupi! Kala karoŭ, kania i inšaj żywióly my chadzić

prywykli, bo jak nie dahledziš, dyk i polzy nia budzie. Woś tak sama i s pčołami—pachodziš kala ich trochi, budzie ũ ciabie miódok sałodki, a pakienieš biaz pryhladu, dyk i chwigi nie dastanieš.

Mieŭ susied aź sorak pnióŭ, pakul stary na świecie żyŭ, a ciapier pa śmierci bački i dwa čuć wiaducca. U druhoha było trydcać, a ciapier saŭsim nimaš, bo stary hladzieŭ siak-tak, a synok i nia datknušia. Koźnaja reć patrabuje swajho dahladu.

Nareście dadam, što, kab dobra wialisia pčoły, treba jšće mieć dobryje wulli. A dobry wulej pawinien być taki:

1. Z dobraho wulla možna wynimać usie ramki nie paciskaŭšy ni wodnaj čarački, nie razliŭšy ni wodnaj kapli miódu i nie zadušyŭšy ni wodnaj pčaliny.

2. Dobry wulej ściaraže pčoł zimoj ad marozu, a letam ad haračyni.

3. Dobry wulej možna pawialičyć i pamienszyć, hledziučy na toja, jaki ũ wulli roj i skolki tam miódu.

4. U dobrym wulli dno nia budzie niżej ad dolnaho wylotu, bo tadyb pčoły mieli mnoha raboty nasić śmiaćcio ũ haru.

5. U dobrym wulli wyloty možna pawialičyć i pamienszyć, abo nawat saŭsim zakryć.

6. Składnyje čaści nsich wulloŭ s pasieki robiacca na adnu mieru, kab možna było pieranosić z adnaho ũ druhi.

7. Z dobraho wulla bartnik wymaje miód pieknymi wuzami i pradaje pa dobrej canie.

8. Adzin bartnik može haspadaryć u 100 dobrych wullach.

9. U dobry wulej nia ũlezie złuoŭj myš.

10. Treba, kab wulej byŭ niedarahi i niezamy-
sławaty da budowy.

Taki wulej waršaŭski.

2. Wulej.

Jak čelawiek żywie ŭ chacie, żywiola ŭ chlawie,
tak pčoły u wulli. Wulej—heta chata pčołak. Nie-
kolki wulloŭ z pčołami zawucca pasiekaj, a toj, što
ŭpraŭlajecca kala pasieki, zawiecca bartnikom.

Wulli bywajuc raznyje. Bačyŭ ja dzieraŭlanyje ka-
łody i sałomianyje karobki, ruskije i kaŭkaskije i
ramowyje wulli raznych chwormaŭ i fasonaŭ. Ŭ koź-
nym z ich mohuc żyć pčoły, a časami pryniaści i
miodu, ale, jak nia ŭsio roŭna čelawieku żyć u pa-
lacy, ci ŭ hniłoj chatce, tak sama i pčołami. Jak če-
lawiek achwatniej pracuje i sam zdaroušy, kali maje
nowu dobru chatu, tak i pčoły pryniasuc bolš miodu
i daduc bolšuju karyść, kali ich pasadzić u dobrym wulli.

U nas pa wioskach najchutčej možna ubačyc
dzierewianyje kałody aŭ sałomianyje karobki, ale he-
nyje wulli nie dajuc mnoha polzy, choć, praŭdu ka-
žućy, i raboty kala ich nia mnoha. Choćny adnak
mieć bolejš miodu, treba kaniećnie zawiaści ramowyje.
Wulej ramowy, što praŭda, daražejšy i zrabieć jaho
nia koźny moze, ~~ale raz zrobiony, dy jšće dobra pa-~~
malawany, moze stajac nie mała let.

Ramowyje wulli bywajuc toz raznyje: jość wulli Zu-
barowa, Dadana, Dzierżona, Dolinoŭskaho, Lewickaho
i t. d. Najbolš mnie prypaŭ da smaku wulej
waršaŭski. A dziela taho ab hetym wulli woś tutaka
i budu hawaryć; a najpierš ab jaho budowie.

3. Jak budawać dobryje wulli?

Biaručysia da raboty, pierš-najpierš treba zra-
bić caloŭku i pryspasobić materjał. Caloŭku rabi pa
hetaj woś mierce:

Materjał na wulej mozeš brać, jaki spanaraŭna;
najchutčej nojdzieš jeliny abo sasniny, hladzi tykiele,
kab była suchaja, bo dzierewo syroje šćepajecca
at sonca. Staryje dźwiery aŭ pałapy, aby tolki nie
parachniawyje, budzie materjał pieršaho sortu. A jon
patrebny woś jaki:

4 staŭpki na nohi pa 38 cali koźny; hrubinia
piarednich $2\frac{1}{2}$ cali na $2\frac{1}{2}$ c., zadnich 3 na 2 cal.

Poŭtarouki.

1) 4 doški na ścieny ŭ siaredzinie wulla pa 32
cali daŭžyni i pa $10\frac{1}{2}$ c. šyr. Na zadniuju 2 doški
pa 16 cali; na dno $3\frac{1}{2}$ takich doški pa 17 cali.

2) Na staŭpki da prybiwańnia šaloŭki pa sia-
redzinie ścien 3 kuski poŭtarowaj łaty pa — 24 c.
daŭž. i $2\frac{1}{2}$ c. šyr.

3) Na šcytki da wieka, abo dachu—2 kuski
pa $20\frac{1}{2}$ c. daŭž. i pa $8\frac{1}{2}$ c. šyryni.

4) Na baki da wieka 2 kuski łaty pa 38 c. daŭž.
i pa 2 c. šyr. na wierch wieka hetajže łaty 43 cali.

5) Na dźwiercy kusok doški $17\frac{1}{2}$ c. daŭž.
 $11\frac{1}{2}$ c. šyr. Mohuc być i z caloŭki.

6) Na sudzionačka karmić pčoł kusok 10 c.
daŭž. 8 c. šyr.

7) Na padporku da wieka—kusok 6 c. dauž. 3 c. šyr.

Caloŭki.

1) Na pakrycie wulla 4 doški pa 43 c. dauž. pa 8^{1/2} cali šyr.

2) Na lištwy prynožyuje, da katorych apašla prybjecca šaloŭka—4 kuski pa 2 c. šyrynioj i 2 kuski pa 1 c. šyr. Daužynia ūsich 24 c.

3) Na ūstaŭku, ū katoraj buduć wyloty, 2 kuski pa 24 c. dauž. i 4^{1/2} c. šyr. Hetyje 2 kuski zbiwajucca razam. Lepš adrazu ūziać kusok 2 calowaj latory.

4) Na paduški abstaŭlać hniazdo zimoju:

a) na wierchniuju—16 c. dauž., 12 c. šyr.

b) na spodniuju—21^{1/2} c. dauž., 10^{1/2} c. šyr.

5) Kusok nad džwiercami—13^{1/2} c. dauž., 7^{1/4} c. šyr.

6) Na mastki pry wylotach:

a) pry wierchnim—15 c. dauž., 5 šyr.

b) pry spodnim—15 c. dauž. 10 šyr.

Tryćwiarcioŭki.

1) Na zatwor—łata 2 c. šyr.:

a) na baki—2 kuski pa 18 c.

b) na papiarečnicy—3 kuski pa 8 c.

c) na džwiercy ū spodzie—kusok doški 10^{1/2} c. dauž. i 3 cali šyr.

2) Na ramu da blachi adharodnaj—2 kuski pa 21 cal., 2 kuski po 8 cal. i 1 kusok 11 cal. dauž. Šyrynja hetaj latory—2 cali.

3) Na dwa baki ramki, ū katoraj kładuć pčoly miód—2 kuski pa 18^{1/2} cal. calowaj latory (može być niehablowana). Na wierch i spod hetych ramkaŭ iduć poŭcaloŭki.

Poŭcaloŭki.

1) Na šaloŭku wulla:

a) na bakawyje ścieny — 8 kuskoŭ doški pa 32 c. dauž. i pa 6^{1/2} c. šyr.

b) na ščytawaju ścianu—4 kuski doški pa 14 c. dauž. i takojže šyryni.

2) Na ablamoŭku, abo akrepunak wulla ū hary:

a) z nadworka—2 kuski pa 36 c. i 2 kuski pa 19^{1/2} c.

b) z siaredziny—2 kuski pa 33 c. i 1 kusok 12 c.

Šyrynja hetaj latory 2^{1/2} c.

3) Na prykrycie ścien, kab nie wysypałasja siečka—2 kuski 4 calowaj latory pa 36^{1/2} c. i 1 kusok 3 cal. latory 20^{1/4} c.; na front—1 kusok 11^{1/2} dauž. i 1^{1/2} c. šyr.

4) Na wierchniuju belečku da plastrowaj ramy—kusok 11^{1/2} c. dauž. i dobryje 1^{1/2} c. šyr., na spodniuju—kusok 10 c. dauž. i 1/2 c. hrub. ū kwadrat.

Apyč drewa treba jšče.

Pałatna na paduški — da bolšaj 30 c. dauž. i 15 c. šyr., da mienšaj krychu mienš. Usiaho lokcioŭ 3.

Drotu—na kulbački da ramaŭ, kab s saboj nia stykalisia—da kožnaj pa 2.

Zawiesak—da wieka paru; da džwierak na fronce paru (choćby z drotu), i da zatworu paru (choćby z remienia).

Zasawak blašanych dziurkawatych da wylotoŭ dźwie (kuplajucca pa 8 kap. kožnaja).

Blacha adharodnaja (kuplajucca 35 kop.).

Zakrutka da dźwiercaŭ z pieradzi.

Ćwiačkoŭ raznaj wialičyny (skolki treba).

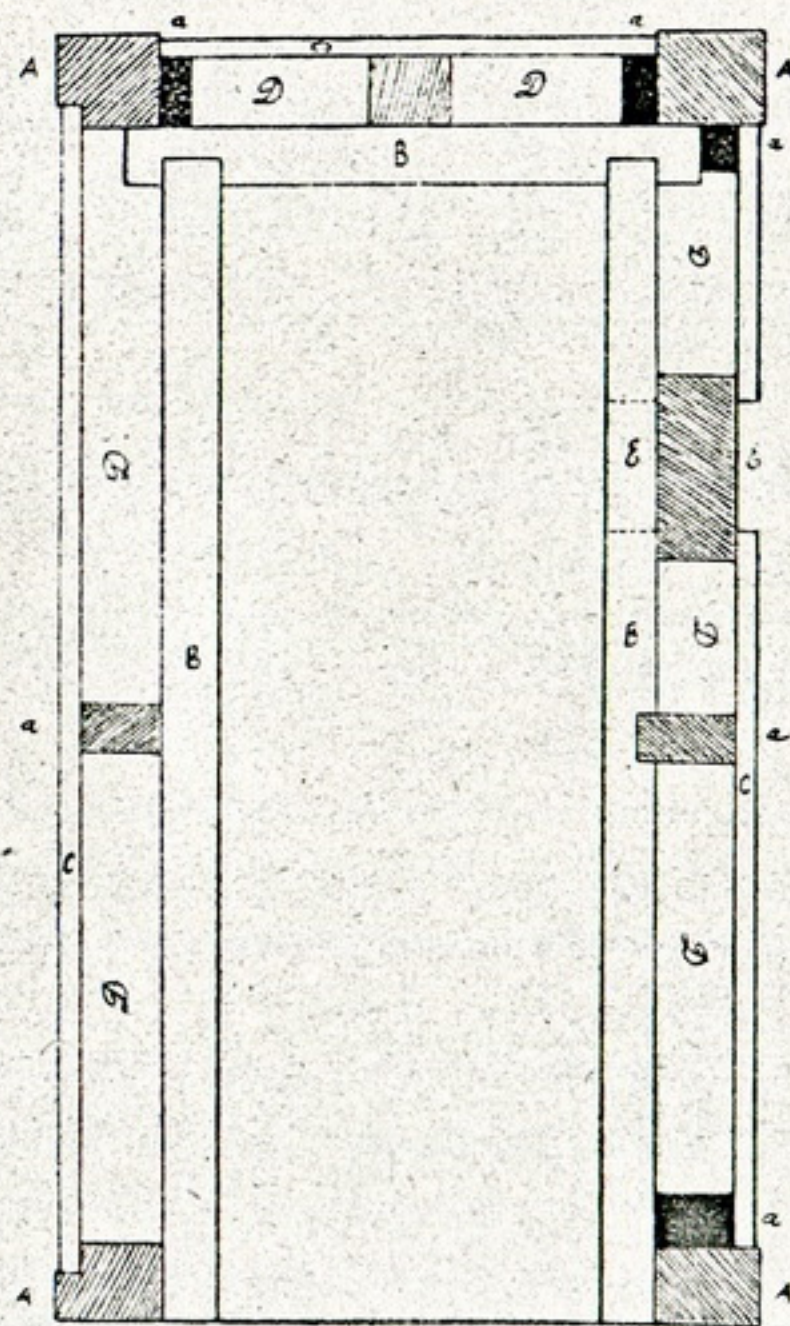
Šrubkaŭ da zawiesak (skolki treba).

Woś i pieraličyŭ toj ũsieńki materjał, što patrebny na adzin wulej. Na pieršy zyrk woka zda-jecca, što wielmi ũsiaho mnoha, ale jak paćnieš rabić dyk pabačyš, što nie tak strašny miadźwiedz, jak jaho malujuć.

Budujućy wulli treba pačynać ad siaredziny. Woś waźmi doški, adrezanyje na ščytowuju i bakowyje ścieny (hl. poŭtarouki № 1), wydziaŭbi wyloty, dzie treba, zarez kancy na daščolku naddźwierkowu i zlučy ich na feder. Apašla prybij da ścienaŭ pa siaredzinie lišteŭki (hl. poŭt. № 2), a pa kancoch piarednije nohi; absadzi bakowyje ścieny ũ ščytawuju i prybij naddźwierkowuju došečku. Majućy ũžo ścieny, prybij dno, zadnije nohi, staŭpki abo lištwy pry nohach da prybiwańnia šaloŭki (hl. cal. 2). Pašla prybij samu šaloŭku, abo nadwornyje ścieny (hl. poŭcal. 1), ablamoŭku z nadwora i ũ siaredzinie (hl. poŭcal. 2), i, nasypaŭšy ũ pustyje ścieny poŭna siečki, zabij z wierchu blacikom, kab nia wysypałasja (hl. poŭcal. 3). Zrabiŭšy heta, darobiš wieko abo dach i inšyje drobnyje rečy, jak dźwiercy, mastki, zasaŭki i t. d.

Chto nie maje došek na šaloŭku, toj može zamiesta siečki i nadwornych ścien dać žytniaj ci pšaničnaj kulowaj sałomy. Taki wulej šmat budzie taniejšy, a dowoli ciopły i mocny, treba tolki, kab

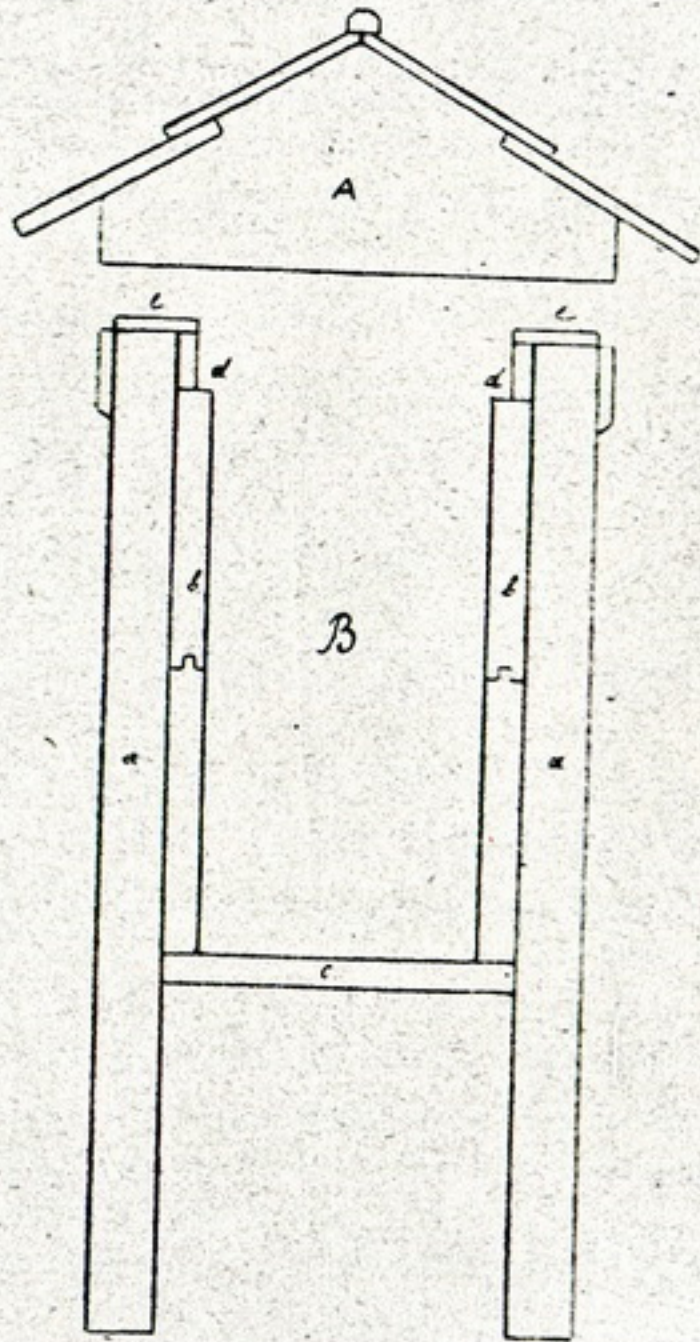
sałoma była niepamiata. Šmat daŭžej budzie stajać, kali pa sałomie paciahnieš pakostom.

Plan wulla hledziučy z wierchu. A—nožki, a—lištwy da katorych prybiwajucca šaloŭka. B—ścieny wulla ũ siaredzinie. C—šaloŭka. D—stečka. E—wylot.

Nohi prybiwajucca da ścien tak, kab wystawali nad imi na 2¹/₂ cal. Da hetych kancoŭ prybjucca pašla ablamoŭka abo akrepunok.

Piarednije nohi treba prybić šyršaj ich staranoj da ścien, kab bolš uleżo siečki i wulej byŭ cia-

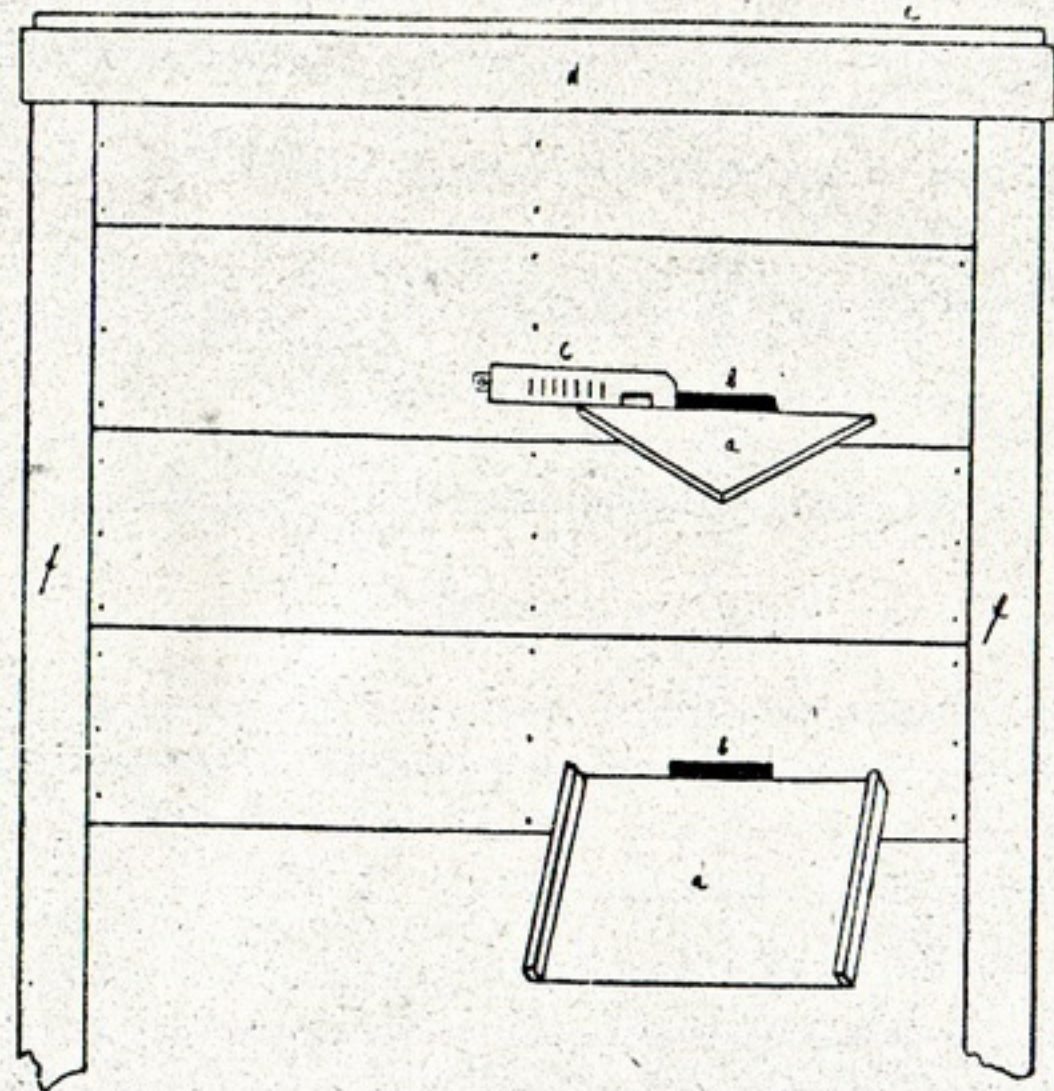

Wulej spieradu. A — wieko abo dach. B — wulej spieradzi: a — nohi, b — ścieny, c — dno, d — felcy na ramki, e — ablamoŭka i blacik.

plejšy; zadnije naodwarać, kab ścieny mieli z bakoŭ jednakowuju hrubiniu.

Da prymacawańnia šaloŭki służać lištwy, prybityje

pa siaredzinie ścien i pry nahach. Možeš šaloŭku prybić i ŭ wypuścenyje ŭ nahach felcy, abo nawat i na wierch na samyje nohi, tady ścieny buduć iŭšće hrubšyje, a wulej iŭšće ciaplejšy, ale ŭžo nie tak spraŭny.

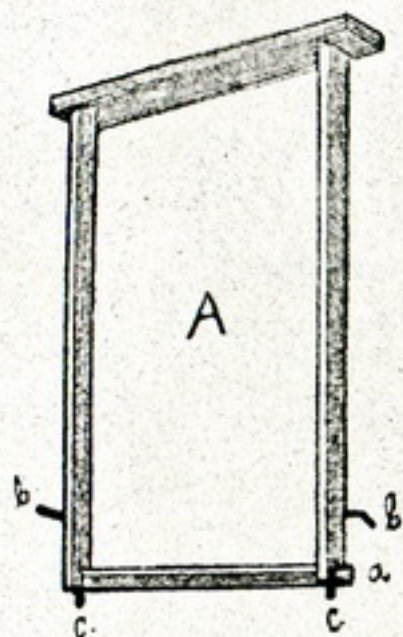
Wulej z boku. a — mastki; b — wyloty; c — zasaŭka; d — ablamoŭka, abo akrepunok; e — blacik; f — nohi.

Poŭtaroŭki na ścieny ŭ siaredzinie wulla majuć pa 32 c., a ŭ ŭyŭstach hetaj miery — 16 c. Kali hetyje ścieny s saboj spatyknucca, siaredzina majeć — $31\frac{1}{4}$ c. dauż. $10\frac{1}{2}$ c. šyr. i $21\frac{1}{2}$ c. ŭ wyŭski (hetaj miery treba pilnawać). Tut možna budzie pawiesić da 20 ramaŭ.

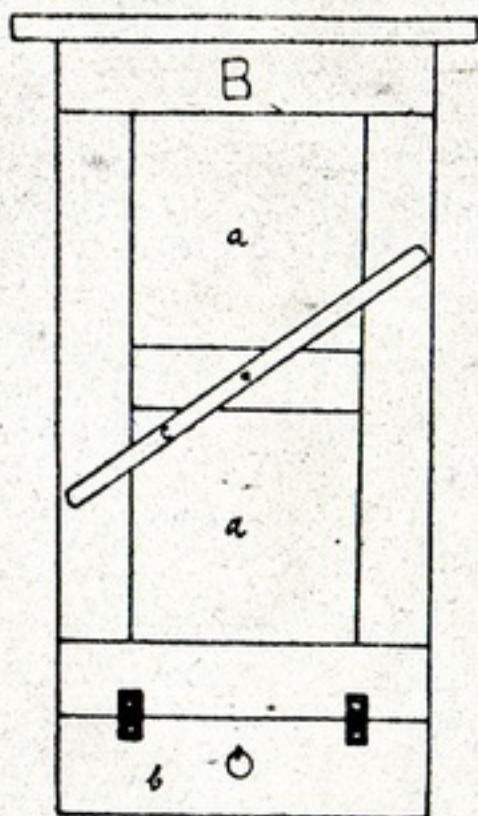

mahli swobodna prachodzić pčoly; da dna ramka nie dachodzić na 3 cali, mieruły at spodniaj belački. U hary ramki stykajuca z saboj ščytna i pirasowuwajuca ũ felen lohka.

Zatwor — heta šklanaja ramka dla zastaŭlańnia ramkaŭ, kab nie wylazili z hniazda pčoly.

Ramka. a — kancy spodniaj belački; b — u hetym miejsey ũbiwajuca dracianyje kulbački, abo małyje hwoździki, kab ramki s saboj nie zlučalisia; c — na spodzie ũbiwajuca niewialičkije špičkyki, kab staŭlajućy ramku nie dušyć pčol.

Zatwor. a — škło; b — spodnije džwiercy; c — zakrutka, što prypiraje zatwor da šcien, kab nie suwaŭsia.

Robicca zatwor z tryćwiarciowaj łaty 2 cali šyrynioj; na baki pa 18 cali, na papiarečnicy pa 8 cali. Na spodzie ũ zatwory jość niawialičkije džwiercy 3 cali šyr., katoryje admykajuca, kali treba padkarmić pčol, abo padmiaści śmiaćcio. Da šcien zatwor prystaje ščytna, a swaim paradkom chodzie lohka.

Budućy wulej treba ũsio dawiaści dobra, kab

nie było šparaŭ i kab wulej byŭ piekny. Nia lublu ja tych majstroŭ, što robiac swajo dzieła drenna. Ató woźmiecca jaki zahawajło da raboty, dyk tolki dzierawo papsujeć; lepi ũžo dać dobramu majstru, kab zrabiŭ, jak maje być. Skončyŭšy wulej, treba jaho pamalawać pakostowaj chwarbaj, kab nietak prytkka hniŭ. Malujecca wulej tolki z nadwora i kožny ũ inšy ćwiet, kab chutčej mahła pznać pčalina swoj.

Dobra zamiesta chwarby dadać da pokastu žoŭtaho suchoha piasku — tady pawierchnia skamianiejeć i wulej staić daŭžej.

Nie zadoŭha pierad asadkaj pčol, treba wulej dobra wyćyścić i skrapić, abo nacierci ćymnibudž, što jany lubiac, np. miodam, woskam, macičkaj i t. p.

4. P siečnaja prył da.

Aproć wulla treba jšče mieć:

Sitko — abo masku na twar, kab nie kusalisia pčoly. Jaho najlepš kupić ũžo hatowaje. Dobra mieć i bolš, jak adno, bo časami treba bywajeć prasić kaho da pamocy. Nie majućy sitka, možna zakinnć na kapialuch ci šapku kusok čornaj muśliny.

Rukawicy. Chto wielmi baicca pčol, kab nie kusalisia, chaj nadzienie rukawicy z hrubaho zrebnaho pałatna z adnym paluchom, abo naciare ruki woskam, melisaju ci inšym ćymść, što pčoly lubiac.

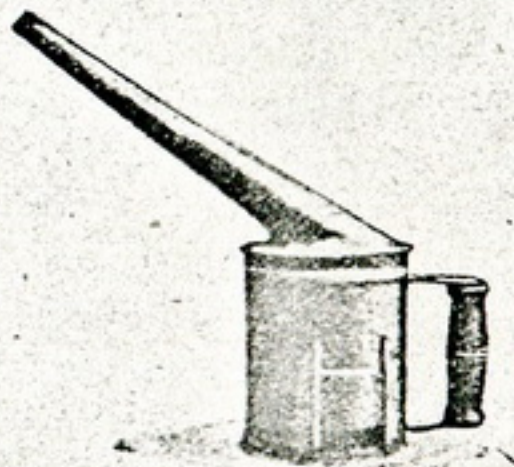
N o ž.

Nož — najlepš kupić ũžo hatowy, trochi wyhnuty z angielskaj stali (1. rub.); nie majućy kupnoha, waźmi at chleba, tykiele doŭhi i wostry.

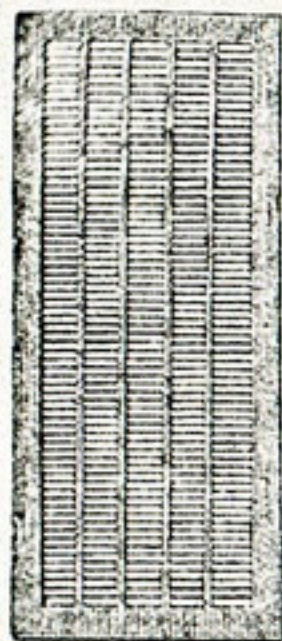
Padkuračka — kupnaja, aŭ hliniany harščok, ci niewialiki staŭbunok.

Mašynka dla pryklejwańnia pačatkaŭ — kupnaja aŭ samarobnaja s cynkowaj blachi. Nie majučy mašynki, možna ūziać zwykluju blachu at pirahoŭ. Tutaka rastaplajecca wosk i, namačyŭšy ŭ im pačatak, pryklejwajem da ramki.

Sudzionka karmić pčoŭ. Heta — niewialikaja

Padkuračka.

Adharodnaja blacha.

čatyrykanciastaja dzierawiannaja talerka; jana robicca z adnaho kuska doški, maje ŭ rahoch pa adnym doŭhim čwiaku. Pry karmleńni stawicca čwiakami da hary, a wiasnoj naodwarat, stawicca sudzionka pod samyje ramki, kab pčoŭy nie ciahnuli waščyny aŭ da samaho dna. Nie majučy sudzionki, možna ūziać plytkuju talerku abo inšaje maŭloje načyńnie.

Adharodnaja blacha — kuplajecca (35 kap.) da kožnaho wulla adna; samomu jaje zrabieć nia možna.

Matečnik — najlepš kupny. Niedarahaja heta reč i stoilob mieć niekolki. Sadziać u matečnik matku.

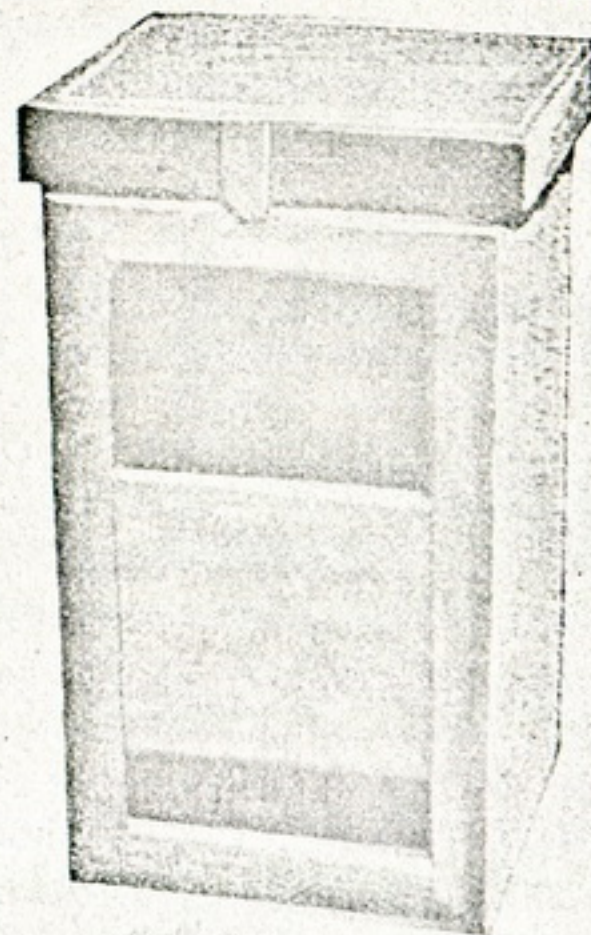
Wieničkoŭ abo kryłkaŭ dwa — aŭżin absa-
dżany na prutku i hety dziela padmiatańnia śmiećcia,
druhi da zhortywańnia pčoŭ.

Matečnik.

Rajnica — heta dzierawiannaja, bytcym niewialiki wulejok, skrynka, ŭ katoraj možna pačapić 6 ramkaŭ. Siudy ūsypajucca pčoŭy, wiešajucca ramki, piranosiučy z adnaho wulla ŭ druhi i kidajucca abrezki waščyny pry rabocie na pašiece. Z wierchu i z boku ŭ rajnicy jość zasaŭki. Z boku (najlepiej nad zasaŭkaj)

ŭstaŭlajecca jšče dracia-
noja sitka, kab nie pa-
dušylisia pčoŭy. Robicca
rajnica s cianusieńkich
došak, kab była lohkej
i nie ważyła bolš jak
6—8 funtoŭ, bo, wiš, ča-
sami treba padymać jaje
ŭ haru na tyčce. Z na-
dwora malujecca jana
na ciomny čwiet (zia-
lony, bury, čorny i t. d.)
a ŭ siaredzinie baŭo-
cistaj, brudnaj, trochi
siwawataj chwarbaj, kab
byŭ taki čwiet, jak sa-
myje pčoŭy.

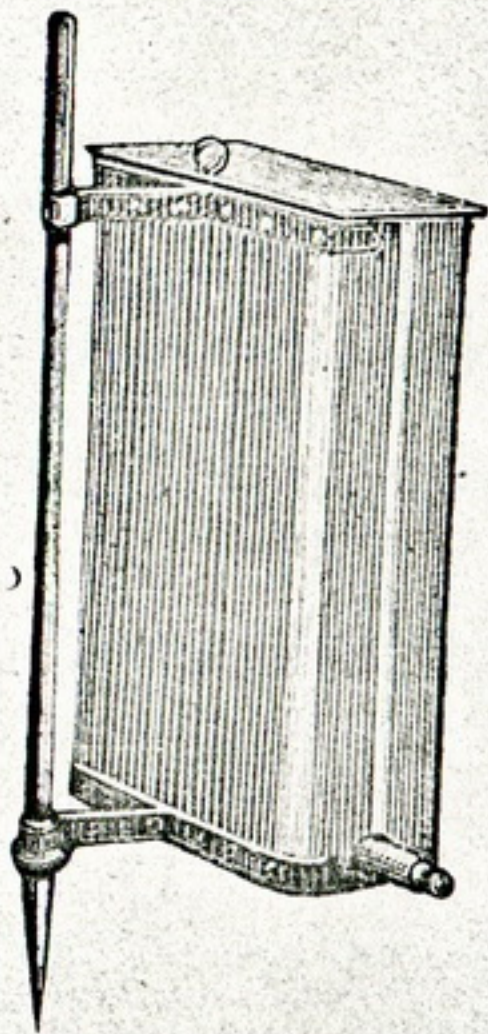
Rajnica.

Nie majučy rajnicy,
biary sita ci rešata.

Centrabieha, abo mašynka da wyliwawania
miodu; možna zrabieć jaje samamu, ale lepš kupić užo
hatowuju. Na adnu ramku kaštuje 3 rubli 80 kap.

i takoj dawoli na mienšuju pasieku; na dzwie ramki—14 rb., a na 4—24 rub. Bolšuju možna kupić naŭspółku.

Centrabieha—heta wielmi dobraja mašynka i kožny bartnik pawinien jaje mieć. Budawać pčołam waščynu wielmi ciazka i doŭha; wytrasajučy miod na mašynce, waščyny nialomiš, ale wyljušy miod i znoŭ padaješ jaje pčołam. Pčoly tady achwatniej pracujuć i šmat bolš dajuć miodu.

Centrabieha.

Apryć centrabiehi dobrajšče mieć dla spuščaanja miodu blašanuju skrynku z hustym dracianym sitkom (hetaja skrynka kuplajecca). Ŭ centrabiezie možna wyliwac miod tykiele z ramkaŭ, a mienšaho kuska užo nia űstawiš. Woš mienšyje kuski wuzykidajem da henaj skrynki na sita i kryšym pasiečnym nažom; miod ściekaje praz sita na doł, a waščyna astajecca. Praz hetaje sita možem cadzić uwieš miod.

Aproč raznaj pasiečnaj pryłady, treba zaűsiohdy mieć u zapasie suchoha dzierawianoha parachna, (najlepsz wierbowaho) abo suchoha karowiaku dziela padkurywanja pčoł.

Woš i pieraličyŭ amai nia űsio, što kožnamu bartniku treba mieć. Da hateha možnab prybawić jašče šmat čaho, jak np. bartnicki stolik, raznyje presy, paŭki, skrabački i t. d., ale biaz ich možna abyścisia. A i z hetych nie adrazu űsie kuplaj, a tolki patrabniejšyje; pašla űžo, kali razwiaducca dobra pčoly i przyniasuć dachod, prykupiš űsio. A što kupiŭ dahetul, trymaj u čystacie i paradku, kab ničoha nie psawałasia i nia hinuła. Pahladzi na pčolak, jakaja ű wulli čystata i paradak!—najmienšuju šmiacinu ciahnuć i wykidajuć won, a jak zirknieš na waščynu, dyk za hołaŭ choć waźmi! Woš wulej chaj budzie bartniku škołaj i nawukaj.

5. Jak i dzie stawić wulej?

Hdzie wulej ni pastawiš, tam jon i budzie stajac, ale űsiož taki dobra pastawić wulej—heta nie małaja reč pry hadoŭli pčoł.

Miejсце na pasieku treba wybrać zacišnoje nia blizka dorohi, dzie zaűsiahdy borbat (hrukat) kalos; nie kala humna, dzie zimoj małociać zboże; nia blizka kuźni, chwabryki, abo inšaho pamiaščeńnia, dzie pracujuć sa stukom; nia blizka chlawoŭ, ci stajniaŭ, kab časam nia napadali pčoly na żywiotu,—nia blizka šyrokich rek, stawoŭ ci azioraŭ, bo mnoha ich, waročajučysia z miodam damoŭ, topicca, nia mohučy pieralacieć biaz addyški; nie pamižy wysokich dreŭ, dzie űsiudy cień i wilhać. Małady sadok, što wiasnoj prapuščaje sonce, letam maje chaładok, a zimoj zatuleny ad wietroŭ, budzie najlepšaje miejsce na pasieku; dobra bylob abharadzić nawokał ščytna, abo jašče leps absadzić jakimi dreŭkami np. lipaj, wierbaj, krušynaj, laščynoj, iwinoj i t. p., bo jany chut-

ka razrastajucca i dajuć wiasnoj pčolam mnoha pa-
 żywy. Na samom že placy, dzie buduć stajac wulli,
 najlepš, wiedatna, nasadzić fruchtowych dreŭkaŭ np.
 hrušaŭ, jablyniaŭ, wišniaŭ, šliwaŭ i t. p. i jahadnych
 kustkoŭ jak parečkaŭ, jagrystu, malinaŭ i t. p. —
 Jany daduć karysć i pčolam i čelawieku. Ušie drennyje
 ziella jak krapiwu, konski ščawiel, kapialušnik, čar-
 tapaloh i inšyje treba pawyrywać, a ziamlu, pieraha-
 raŭšy abo wydrapakawaŭšy, zasiejać jakoj mnoha-
 letniaj trawoju np. dziacilinaj aŭ kaniučynaj: jana
 dać i pieknaho siena i miodu niemała.

Trawu pierad wylotami treba abo karotka pry-
 cinać, abo saŭsim wyšlamawać i pasypać žwirom,
 kab pčoly nia błutalisia ŭ trawie i nie walalisia ŭ
 bałocie.

Adzin wulej ad adnaho stawić nia bliżej jak na
 3—4 aršyny;—čym radziej tym lepš, bo tady pčoly
 nia błudziac i nie kraduć adny ŭ adnych miodu.

Wulej pawinien stajac mocna i prosta, kab nia
 chistaŭsia ŭ storany i kab ramki ŭ siaredzinie wi-
 sieli roŭna, jednakowa ad ścienaŭ adstajućy. Kali
 wulej staić nia roŭna, tady pčoly pačnuć rabić miod
 u adnoj ramce, a dakončac u druhoj; woš kali za-
 chočeš ich razsunuć, połomiš waščynu, razliješ miod,
 a mo i nahłumiš pčol. Pad nohi padkładajucca plit-
 kawatyje kamieńnia, abo kuski cegły trochi wukošna,
 kab ściekała wada pa daždžu. Stawić wylotami na
 paŭdzień, jak heta ŭ nas robiac, nia saŭsim dobra,
 bo wiasnoj pčoly zachutka wylatajuć i hinuć; najhorš
 stawić na zachod, najlepš na letni ŭschod: soŭnienko,
 rana ŭstajućy, budzić pčolak da ranniaj raboty, a
 wiasnoj wiecier s poŭnočy nie pušcaje ich wyletać
 u zimniuju pahodu.

Pa pieršym ablocie pčol wiasnoju, užo wulla

ruchać nia možna. Ŭ razie tolki wialikaj potreby
 možna pierasunuć aŭ pakrucić i to nia ŭraz, a što-
 dzień patrochi,—pa paŭlokcia, abo išče mienš.

6. Jaki paradak u wulli.

Niewialikije kubački, ŭ katoryje pčoly kładuć
 miod, jaječki i parchu (pyłok s kwietkaŭ), nazywa-
 jucca čaračkami. Dno kožnaj čarački absadzana
 trochi niżej, kab nia wyciekaŭ miod. Čarački bywajuć
 mienšyje i bolšyje, abo pčalinyje i trutniowyje.
 Najbolšaja čaračka, što na kštalt žołudzia wisić nie-
 dzie pry boku, a ŭ katoraj pčoly hadujuć sabie mat-
 ku, nazywajucca matečnikom. Matečnikoŭ pčoly
 zaŭsiahdy zakładajuć niekolki, bo wiedajuć, što adzin
 može niaŭdacca; słaby tolki roj zakładajeć adzin ma-
 tečnik. Pčoly, widziučy, što ich matka užo staraja i
 može chutka umierci, zakładajuć niekolki mateč-
 nikōŭ, a matka kładzie ŭ ich jaječki. Pakul matka
 jašče żywaja, pčoly zakładajuć matečniki na kantach
 (bierehach), waščyny, ale kali jakim prypadkom stra-
 ciac matku nahła, robiać užo matečniki na siaredzi-
 nie wuzy i, wybraŭšy niekolki parudzionnych čer-
 wiačkoŭ, pieranosiac ich siudy.

Bolš ci mienš zlučanych z saboj čaračak nazy-
 wajucca waščynaj.

Swiežaja waščyna čysta i biela, jak śnieh i
 heta najlepšaja. Staraja uže ciemnej, a čarački ŭ
 jej mienšyje, bo pčoly wylahajućysia ŭ ich pakida-
 juć pa sabie kašulki. Stul u nowaj waščynie wyla-
 hajucca bolšyje pčoly, a ŭ staroj drabniejuć. Adna
 waščyna može służyć 4—5 let, a pašla lapiej piera-
 tapić jaje na wosk. Wosku s kwietkaŭ, jak heta
 inšyje dumajuć, pčoly nia zbirajuć, bo jaho tam nie-

maš, ale, dobra padjeušy, paciejuć i s potu, kali jon užo zastyhnie ũ cianiusinkije łusački, robiać waščynu. Stul možeš dahadacca, što chočućy kab pčoly rabili bolš waščyny, treba ich dobra karmić i staracca, kab im było ciopła. Ciahnuć pčoly waščynu z wierchu ũ niz, čaplajućysia zadnimi nožkami adna za adnu i, tak sahreušysia ũ kupie, wypočywajuć wosk. Pa hetym čaplañni i paznaješ, što pčoly ciahnuć waščynu.

Waščyna, paciataja na calowyje paski, nazywajacca pačatkami; jany pryklejwajucca da wierchniaj belački ramkañ, kab pakazać pčołam kudy majuć ciahnuć waščynu.

Celaja rama waščyny, zalitaja miodam aũ zakładzienaja jaječkami ci parchoj, nazywajacca wuzaj (plastrom). Celaja rama wuzy, z abodwych staron zalitaja miodom, maje 8—10 funtañ čystaj patoki; paławina 4—5 funt., čecwierć 2—2½ f. i t. d. Heta treba wiedać, astaũlajućy pčołam miod na zimu.

Nanasiušy užo poũnyje čarački, kab miod nie wylivaũsia, brašnieũ aũ cukrawaũsia, pčoly zaskarupliwajuć jaho; taki tolki miod možna astaũlać pčołam na zimu. Čerwiačkoũ swaich i parchu pčoly tož zaskarupliwajuć. Zaskarupleny miód nazywajacca šytym. Miod, tolki što wylity z waščyny, nazywajacca miadowaj patokaj.

Miejsce z miodom nad wierch ramak, u jakoj treciaj ich čaści, nazywajacca magazynom; tutka pčoly kładuć zapas na zimu.

Miejsce, dzie siadzić matka, aũ sam klub pčoł, katoryje piũnuć matku, a nawat niekolki ramkañ, na katorych matka zaũsiahdy prabywaje, nazywajacca hniazdom. Stul i 7 ramak s pieknaj waščynaj, katoryje pojduć pčołam na zimu i ũ katorych wy-

lehajucca pčoly, nazywajucca hniazdawymi. Treba ich šanawać až pakul saũsim nie ščarniejuć.

Usie pčoly, katoryje żywuć u wulli, razam z matkaj, nazywajucca rajom. Roj—heta jakby addzielnaja wioska, może być słaby i mocny. Dwa garcy pčołaũ, budzie ũ Waršaũskim wulli roj mocny. Garniec ważyć kala 3 funtoũ, a na ličbu kala 10 tysiać pčoł.

7. Pčoly.

I. MATKA.

U kožnym wulli jość matka, trutni i raboćyje pčoly. Raboćych celaja hramada, trutnioũ žmieñka, a matka bytcym karalewa tolki adna, časami i to niadoũha bywajeć bolš.

Matka—heta najbolšaja pčala-samka, ciomna-buraha ćwietu s žautawym trybuškom. Jana adna može niaści pčalinyje jaječki, a stul to ad jaje biare pačatak uwieš roj.

Wylehajucca matka z jaječka, katoraje staraja matka kładzie ũ matečnik. Na treci dzieñ z jaječka robicca malusienki čerwiačok, kataraho pčoly pilno kormiać i na 6-ty užo dzieñ z jaho wychodzić bachurok. Tady pčoly zasklaplajuć čaračku i ũ 6—7 dzion z bachurka wychodzić matka. Jana vyhryzaje z wierchu čarački kruhloje denačko i wylazić; pa tym i paznaješ, što matka wyšla dobraj, bo bywaje časami tak, što pčoly sami wykidajuć matku, tady dziurka budzie z boku. Wylehañnie ciahniecca 15—17 dzion, zależyć heta ad cieplaty u wulli: ũ ciopłym wylehajucca prytcej. Časami pčołam zhinie matka nahła, nia zniosšy jaječka na maładuju, tady jany wybira-

juć niekoľki zdaroušych čerwiačkoŭ i, zrabiušy ma-
tečniki, hadujuć ich sabie na matki. Pamižy 10 a
13-ym dniom, biednyje sirotki iznoŭ užo buduć mieć
swaju matku.

Praz niekoľki dzion pa wylehańniu, matka bzy-
kaje, jakby hraje na malusieńkaj trubce; bartniki ka-
žuć, što heta matka śpiewaje. Hetaje bzykańnie naj-
chtutčej možna pačuć pierad rojkaj pčoł. Kalib u hetym
časie ũ wulli byli inšyje matki, katoryje dehetal
išče nia wylehlisia, to jany adklikajucca, ale hałasom
užo cišejšym, nakštalt kaŭkańnia kački.

Na treci dzień, a najdalej ũ tydzień swajho
žycia matka spraŭlaje wiasielle. U cioply, jasny
dzień, tak kała 1—3 hadziny pa pałudniu, wylataje
s celaj hramadaj pčoł i, zyšoŭšysia s trutniom u pa-
wietry, zapłodźywajucca. Hetaho zapłodu budzie joj
dosyć aź da samaj śmierci. Wiarnuŭšysia ũ wulej, jana
užo z jaho nia wychodzić, chiba tolki razam s cełym ro-
jem. Može ũ pieršy raz matce nia ũdascca wiasielle,
tady jana wylataje druhi i treci raz. Na treci dzień
pa wiasielle, matka užo pačynaje niašci jaječki (če-
ryć), pierš patrochi, a pašla ũsio bolš i bolš. Płod-
naść jaje trywaje 4—5 let; u pieršyje dwa hady nia-
sie najbolš, da 4 tysiačaŭ na dobu, a pad starašć
može saŭsim pierastać. Dobraja matka kładzie da koź-
naj čarački pa adnym jaječku, ni wodnaj nia mina-
jućy, pčalinyje da pčalinych, a trutniowyje da trut-
niowych. Pa hetym i paznaješ, ci ũ wulli dobraja
matka, ci błaħaja.

Matka wielmi bajaźliwa—atčyni tolki wulej, ša-
matni aŭ zastukaj, jana ũraz ucikaje.

Pčoły matku wielmi lubiać i šanujuć. Chodziać
za jeju celaj hramadoj, kormiac jaje, ližuć, hłaščuć
i ũsialaka dahadźajuć. Dzie matka, tam i pčoły: jana

u wulli, jany u wulli, jana wylacić, wylaciać i pčoły,
što jana im kaže, toja i robiać biez aciahi.

Nie adna dačka, nie adzin synok, mahlib tutaka
nawučycca, jak bačkoŭ šanawać! Nierazumnyje stwa-
reńnia lepš časami robiać za swajho karala—čala-
wieka.

Toj roj, što straciŭ swaju matku, nazywajucca
biez matkom. A matka, što niasie tolki trutnio-
wyja jaječki, nazywajucca trutoŭkaj.

Roj biez matki, aŭ z matkaj trutoŭkaj, doŭha
nie patrywaje: abo naprawiš biadu ũ swaim časie,
abo ũsie pčoły wymruć.

II. RABOČYJE PČOŁY.

U wulli najbolš rabočych pčoł. Rabočaja pča-
ła—heta niapoŭnaja samka, wylehajucca z jaječkaŭ,
što zniašla matka. Užo na 3—4 dzień z jaječka
robicca malusieńki čerwiačok; jaho kormiac staryje
pčoły i na 6 dzień z čerwiačka robicca bachurok,
katory, zaskarupleny ũ čaračce, praz 11 dzion wycho-
dzić užo hatowaj pčołkaj. Zaraz pa wylehańniu sta-
ryje pčoły robiać ahledziny, ci jana zdarowa i zdatna
da raboty; kali zdarowa — prymajuć kali chwora—
wykidajuć z wulla. Maładyje, tolki što wylupiušyjesia
pčoły, siwawataho ćwietu, jakby byli pasypany mu-
koj, išče saŭsim chatulki—možeš ich pieranosić, kudy
spanaraŭna, kusacca nie kidajucca. Pieršyje 7—10
dzion jany na rabotu ũ pole išče nie wychodziać, ale
i nia hultujuć, a musiać hladzieć i karmić dziaciej
(čerwu), budawać i papraŭlać waščynu, pieranosić
miod z adnej čarački ũ druhuju, służyć matce i t. d.
Na 7—10 dzień jany wylatajuć užo na hulanku, abo
pieršy ablot, wybraušy piekny pahodny dzień. Da ich

prylučajucca trutni i staryje pčoly i lotajuć u pawietry z wiasiołym bzynkam. Niepraktyčny bartnik može padumać, što heta pčoly rojacca i budzić mieć chłopatu nie mała. Na hetaj hulance jany razhladajucca pa drevach i inšych značkach, kab mahli pašla trapić da swajho wulla i, reć dziŭnaja, adlacieuŭsy za try abo i bolš wiorst, waročajucca damoŭ, nie za bludziuŭsy, chiba zniacie ich wiecier, aŭ wulli rastaŭleny husta.

Raboty pčoly majuć nie mała: adny piłnujuć wylotaŭ, kab nia ŭlez jaki chapun, druhije kormiac čerwu i wynosiac won raznaje śmiaćcio, a najbolš ich lacić u pole pa pażywu. Zbirajuć tam s kwietkaŭ miod i parchu, abo pyłok, nosiac wadu i kit i t. p. Miod zliwajuć u čarački i zaskarupliwajuć, kab nia wyliwauŭsia, abo psuŭsia; z wady, miodu, parchi i śliny robiac małaćko, abo korm dla dzieckaŭ i matki, a kitom, katory biaruć s kaŭtanowych, tapalowych, sasnowych i inšych pipuŭsak, kitujuć špary i ŭsia-lakuju nieraŭnatu ŭ wulli.

Trochi ab abykach pčoław.

Pčoly lubiac cichini i spakoj, pracujuć u ciem-nacie. Taho, što im dadzienie, biaz [litości nakusa-juć skolki hodzie. Krykom, kijam aŭ rukoj ich nie adhoniš, a tolki iŭšće bolš razdražniš. Biada tamu, chto straciŭ hluzdy i paćau machać rukami! Laka-jucca tolki dymu i wady, ale, jak wielmi dadzienieš, to i pirad hetym nia ŭciakuć. Kidajućca z wostrym sykcom i, ŭtyknuŭsy swajo žyhała, pušćajuć trochi jadu, ad katoraho potym tak pochnieć ciela. Wyniac žyhała pčala užo nia moža, a, pakinuŭsy jaho s kiŭkami ŭ ciela, adlacić i pamre. Najhoršyje jany ŭ ha-raćy dzień, pirad rojkaj ci daždžom, abo kali hadu-

juć matećniki, aŭ nie majuć miodu. Tahdy buduć kusać koźnaho, chto im padwierniecca.

Kali ciacie užo pčala ukusiła, to abmyj chutčej ranku wadoj i pamaž trochi miodom, bo zapach jadu wielmi ich dražnić. A kab ciela nia puchnuła, pry-łaży da ruki noż ci inšuju stal, abo hanučku na-močenuju ŭ „Extractum saturni“, katoraje kuplajucca ŭ aptece, abo natry chrenawym liściam, a najlepš pryłażyć naciortaj bulby.

Choćućy, kab pčoly nia kusali, spamiataj woš heta:

1. Ahladać pčoł možna tolki ŭ ciopłuju, soŭ-niečnuju pahodu, tak kala hadziny 3 pa pałudniu; tahdy šmat starych pčoław wylecieło ŭ pole.

2. Ruki kab byli čystyje, a z huby kab nie niasło tabakaj, harełkaj, cybulaj, čosnykom abo čymś inšym, čaho pčoly nia lubiac.

3. Admykać wulej treba cichusińka, biaz šumu i stukatni.

4. Atčyniŭsy wulej treba pčoł padkuryć, a pašla pušćać ad času da času pa paru klubkoŭ dymu, tolki tak, kab nie pasmalić ich.

5. Nia možna na pčoł dmuchać aŭ časta dychać.

6. Adčyniajućy i začyniajućy wulej hladzi, kab nie paduŭsyŭ pčoł, bo zapach razdušanaj pčaly nadta ich dražnić.

7. Wyniaŭsy ramku z wulla, abmiataj pčoł mokrym husinym piarom, krylcom aŭ miahkaj-ščotač-kaj, z nizu ŭ wierch, ale nie strasaj ich, bo može wuza abarwacca.

8. Miejsce dzie ŭkusiła pčala abmyj wadoj i pamaž trochi miodom, kab zahłuŭsyć zapach jadu.

Žywuć pčoly nia doŭha: hod — najdaŭžejšy wiek pčaly. Čujućy, što užo chutka prydziecca umierci, pčala wylazić z wulla i tam pamiraje.

Z wulla pčol wyżenieš nia chukta. Kolki času ũ im nie hrabajsia, jany, jak durnyje, nia paŭciekajuć, choć im heta wielmi nia spanaraŭna, a kali ich i wyniasieš, jany iznoŭ wiernucca; nie waroćajucca tolki maładyje, ũraz pa rojce, abo kali zaniašieš užo wielmi daloka, dy išče wosieńniu. Dzierak swaich nie pakinnuć nikoli. Choćeš prytrymać ich, kab nie ũciekali z nowaho miejsca, ũstaŭ im ramku ćerwy, tady aŭstanucca.

Ucikajuć z wulloŭ tolki, kali rojacca, kali straciać matku, a nie majuć miodu i ćerwy, kali ũ wulej zaciekaje wada, zalezła matylica aŭ zawioŭsia hnilec, kali budzieš ćasta stukać i traści wullom i t. p. Tahdy i ćelawiek nia wytrywaŭby, a štoż dziwicca mušce! Uciekajuć tahdy z wulloŭ i ũprošywa-jucca da susiedzkich.

Pčoly wielmi pracawity, lubiać ćystatu i paradak; nawat u naćy nie spaćnuć. Dryndajuć (hultujuć) tolki tahdy, kali majuć raicca, abo ũ wulli štoś nie tak: ci to budzie wielmi wadno (dušno), ci stracili matku, ci zalezła matylica aŭ zawioŭsia hnilec i t. p. Tahdy užo nie pracujuć, a wałyndajucca sindy-tudy pa wulli.

Żywuć z saboj jany u najlepšaj zhodzie—nie kusa-jucca nikoli, ale ćużych, asabliwie ćużoj matki, wielmi nia lubiać i ũraz zabiwajuć. Ćużych paznajuć pa zapachu i lućycca z imi ci bratacca nia choćuć; dwa roi zlućyš tolki dobra padkuryšy aŭ skrapišy wadoj, zasałodżanaj miodom, ci cukrom. Ćużoj pčolki, kali nie maje charću, nia prymuć; s charćami prymajuć achwotna.

Kali ũ wulli jość matka i ũsio jdzie dobra, pčoly wiećarom hołasna murmoćuć; stuknieš adaz-

wucca żywa i družna. Dy kali ũ wulli biada, siedziać cicha, abo tolki šepćuć.

III. TRUTNI.

Trutni — heta pčoly-samcy, służyć dla zapłodu matki. S pahladu jany saŭsim padobnyje da pčolaŭ i matki tolki trochi bolšyje i z hrubiejšymi trybuškami. Żyhała jany saŭsim nie majuć: možeš ich brać, jak much, a nia ũkusiać. U wulli nićoha nia robiać, tolki miod żaruć, a pčolam robiać šmat chłapotaŭ i raschodu. Mnoha ũ wulli trutniaŭ, heta pčolkam zhuba! Biednyje pracauńički musiać niatolki dawać im pażywu, ale išče ćasami kłać u samuju hubu. Schaty jany wylatajuć wielmi redka, ćasami tolki ũ ciopłuju pahodu prawietryćca. Swajho wulla saŭsim nie pińnuć, dzie zalacieŭ tam jamu i dobra, abyb mieŭ wyhodu.

Woś i mież nami Bielarusami jość takich trutniaŭ ci mała. Baćka z matkaj praliwajuć apošniuju kaplu krywi, kab wykierawać swajho synka na ćelawieka, a jon, dabiŭšysia kuska chleba, dy išče z masłam, ćurajecca niatolki baćkoŭskaj mowy, ale nawat i samych baćkoŭ, bo jany mużyki, ciomnyje, niawuki, a jon pan, świetły, rozumny! Oj drennyje takije dzietki! Warta im byłob zrabieć toja, što pčoly padkaniec leta robiać trutniam—wykidajuć hetych chatuloŭ na choład, dzie jany z hoładu prapadajuć.

Hłumić trutniaŭ bartnik usiohdy pawinien pamahać pčolam, wycinajućy trutniowuju waščynu, dušućy ich bachurkoŭ i t. p. Pakidać ich bolš jak 100 ũ adnym wulli nikoli nie warta.

8. Chwaroby pčot.

I. HNILEC.

Hnilec—heta najbolšaja pčalinaja chwaroba. Jana, bytcym chalera aŭ čuma, wielmi zaražliwa i ū karotkim časie može zhubić celuju pasieku, kali tamu nie zaradziš. Niraz mo dziwišsia niepraktyčny bartnik, čamu heta tak hinuć jahonyje pčoly, a woš hnilec miacie pasieku. Chwarejuć na hnilec nie tak samyje pčoly, jak ich dietki. Čerwa pačynaje ciamnieć, prybirajućy s pačatku ciomna-žaŭtawy, a pošla bury ćwiet; čerwiačok hnijeć i skora z jaho robicca tolki kryška hnaju, katoraja pašla ssychajecca ū niewialikuju krupinku. Denačka, katorymi zaskarupleny čaracki, zapadajucca, a pa siaredzinie ich pčoly robiac dzirku, mo kab zahlanuć što ū siaredzinie. U celym wulli, a nawat i z nadwora čuwać wialiki smorad, jakby chto razliŭ drenny stalarski klej.

Staryje pčoly čuć wałyndajucca i ničoha nia robiac.

Chwaroba heta bywaje ad zarazy, duchaty ū wulli, wilhaci, braku charčoŭ, zastudy čerwy i t. p.

Jana, jak ja užo kazaŭ, nadta zaražliwa i treba chadzić kala pčot wielmi aściarožna, kab nie pieraniešci zarazy na zdarowych. Dziela taho pa kožnych ahledzinach chworaho roju, abmyj dobra ruki i ūsiu pryładu karbalowaj wadoj N 2, a adzieńnie nadzień druhoje i tady tolki idzi da zdarowych. Miodu aŭ waščyny ad chworych zdarowym nie dawaj nikoli. Wylečyc roj chwory na hnilec nadta trudna. Inšyje nawat radziac prosta spalić cely wulej razam s pčalmi, dyk heta, nia tut kažućy, nie wialikaja štuka! Pakul roj išče maje siłu zrabi tak: pčot pierasadzi ū nowy

zdarowy wulej na šwiežyje pačatki; matku abo sašsim skasuj, abo ūsadi ū matečnik, kab nia čeryła; pašla jaje wypuściš, abo kali staruju zadušyš, padaš roju maładoj čerwy, ūziataj ad zdarowych, a užo pčoly sami zrobiać sabie matku. U wulli, niedzie ū kutočku, najdaš ad wylotoŭ, pastaŭ skrynačku i, nasypaŭšy tudy lyžačku naftaliny, nakryj dracianym sitačkom, kab nia ležli pčoly; pa troch tydniach padsyp naftaliny znoŭ. Zamiesta naftaliny možeš palažyc kusok kamfory, zawinienaj ū wacie. Samych pčot karmi takoj pažywaj: na 1 funt miodu dadaj $\frac{1}{4}$ załatnika salicilowaho kwasku (kuplajecca ū aptece) i razbaŭ $1\frac{1}{2}$ šklanki haračaj wady. Apryč taho treba padkurywać pčot hetymže kwaskom.

Usiu waščynu z wulla wyrež i pieratapi na wosk, a miod pierewary, ale užo pčolam nie dawaj; ludziam jon nia škodzić.

Uwieš wulej, ramki i ūsio, što ū jim jość abo spali, abo wymyj luham ci haračym woctam, karbolaj abo wapnaj i t. p. i niekolki razoŭ prakury sierkaj. Palažy na dno wulla u čarepku niekolki hanučak, pramočanych sierkaj i padpaliŭšy, zamkni wulej ščytna na celuju dobu. Hetak zrabi jakije try razy. Apašla prawietryŭšy wulej dobra, možeš pasadzić pčot iznoŭ, ale lepš budzie, kali jon pastaic paražniakom cely hod.

~~Ab swajej biadzie skažy ūsim susiedzkim bartnikom, a jany ściarahučysia zarazy, chaj palożac da kožnaho wulla pa kusu kamfory, zawinienaj ū wacie.~~

II. LAKSA.

Pčoly, katoryje majuc zdarowy wulej, dobry korm i zimujuc u cišynie, na laksu nikoli nie chwarejuć.

Ale kali pakinieš im na zimu niezaskarupleny aŭ blahi miod, kali nia dasi supakoju ciahłaj stukatnij, kali ũ wulli budzie nadta wadno i t. p., jany zapaduc na laksu. Siedziucy praz celuju zimu ũ wulli, pčoly zatrymywajuc adchody ũ sabie, a kali wiasnoj budzie drewnaja pahoda i jany nia buduc mahcy wyleciec da wietru, to pacnuć bešcić wulej, ramki i samych siabie. Woš pa hetym i paznaješ, što twaje pčoly chwarejuc na laksu.

Kab wylecyć hetu chwiarobu, treba dać pčołam chutcej prawietrycca i padać lepšaho kormu; a pašla ũ ciaplejšuju pahodu pirasadzić ũ čysty wulej, staryž dobra wymyc.

Jościka jšče šmat i inšych pčalinych chwiarobaŭ, ale nia budu duryć imi haławy, bo abo redka traplajucca, abo sami prachodziać.

9. Worahi pčoław.

I. MYŠY.

Z wosieni treba dobra hladzić, kab u wulej nie zalezła na zimouku myš. Bo jana, zwiušy tam swajo hniazdo, pažare ũwies miod, wašcy nu i pčoław. Dla abarony ad myšaŭ, treba hladzić, kab nie byli zawialikije wyloty.

2. MATYLICA.

Časta ũ wulej załazić matylica i ũ šmiećiu, katoraje walajecca na dnie wulloŭ, zakładaje swaje jajeczki, a čerwiački, z jajek wyšoŭšy, žaruc miod, psujuc čerwu i wašcy nu. Woš i wymiataj zaŭsiahdy

šmiećie z wulloŭ, a matylic i ich čerwiačkoŭ hlumi skolki možeš.

Ramku z hniazdom matylic wystaŭ na soncy, a čerwiački ad šwietu pauciekajuc. Možna tož na jakije dni try ũsadzić ramku ũ wodn, a pašla wašcy nu wysušyc.

3. MURAŠKI.

Jany jaduc pčołam miod. Pamaž nohi wulla dziohciam, a ũ wulli pasyp trochi naftalinaj, pauciekajuc sami i bolš užo nie palezuc.

4. WOŠY.

Na pčoław, asabliwie na matku, mohuc napašć malusiŭkije wošy, katoryje choć nia duža čaho drennaho mohuc zrabić, to ũsiož im dalehajuc. Niekolki kluboŭ dymu z lulki najlepšaje lekarstwa na wošy.

5. PTUŠKI.

Busły, rahulki, dziatły, wierabji i inšyje ptuški žaruc pčoław wielmi mnoha.

Aproč taho jošć išče šmat inšych škodnikoŭ, łasych na čužoje dabro, katoryje kryudziać biednych pracauŭničak.

10. Kraža.

Kožnaja pčala nadta łasa na čužoje dabro i čaj tolki zdarycca spasobnašć, ũraz paćnie krašć miod s čužych wulloŭ. Kradzie jana z hoładu aŭ praharnašci, a stul i kraža pamižy pčalami najchutcej

traplajecca abo wiasnoj, kali išče kwietki nie rasćwili, abo wosieńniu, kali užo niamaš u kwietkach miodu. Hetaje lichu može narabić bartniku škody nie mała: pčoly pirastajuć pracawać, žaruć miodu šmat i celymi sotkami zahryzajuć adnyje adnych. Časam i bartnik i pčoly mohuć astacca biaz miodu—adnym zhuba, druhomu ślazinki.

Choćny hetaj biadzie zaradzić, treba staracca:

1) kab na pasiece nie było rajoŭ biezmatkaŭ; bo na takich silnyje raji najchutčej napadajuć.

2) kab u wulli nie było šparaŭ, praz katoryje mahlib załazić čużyje pčoly.

3) nie atčyniac wulloŭ nie ũ swaim časie, nia peckać ich miodam, nie raskidać kuskoŭ wuzy aŭ waščyny i t. p.

Napaść zwykła pačynajecca tak: adna, abo niekolki pčalin laziac pa čużym wulli i šukajuć, jakby im zaleść u siaredzinu. Kali im ščascie spahadaje i jany napjucca čužoha miodu, — leciac chutčej damoŭ, kliučć swaich i užo celaj hramadoj napadajuć na čuży wulej.

Roj s pačatku baronica ad zladziejaŭ, jak može, dy kali im ũdascca ściac matku, tahdy ũsio prapała. Apkraduć miod da kapli, a što išče horšaje, zanadziŭšysia, pačnuć napadać i na inšyje wulli i tak može zhinuć celaja pasieka, kali lichu nie zaradziš.

Paznaješ kražu pa takich znakach:

1) Pčoly zladziejki nie leciac u wulej praz wyloty, ale wałyndajucca pa wulli i šukajuć šćelak.

2) U wylotach ubačyš niešta na kštałt wajny: adny adnych wykidajuć, nie puščajuć, kusajucca i t. p.

3) Pčoly, katoryje kraduć, i tyje, ũ katorych kraduć, lotajuć aź da samaho zmroku.

4) Razdŭšy pčalu, paciaće kapla miodu.

Paznaŭšy pa hetych znakach, što na pasiece kraža, treba jašče dawiedacca, katoryje pčoly kraduć i ũ katorym wulli. Heta robicca tak: ũ tym wulli, kala katoraho najbołš lotaje pčoł, zasnuć na niekolki minut zasaŭku, a kali tam zbiarecca bołš pčoł, atčyni i pasyp ich mukoj, abo hlinkaj, a pašla piłnuj da katoraho wulla palaciać pasypanyje pčoly. Woś tam i żywuć chapuny.

Paznaŭšy heta, možeš užo zaradzić samoj biadzie. Robicca tak:

1) Słabiejšych pčoł zlučy s silniejšymi.

2) Špary ũ wullach zapchaj mochom ci hanučkami, abo išče lepš zamaž hlinaj źmiešanaj s karowiakom.

3) Hałodnym padaj korm.

4) Pamiensš wyloty, pakidajućy špary tolki na adnu abo dźwie pčaliny.

5) Na mastku, nasupreciŭ wylotoŭ, pastaŭ kusok šyby tak, kab pčoly mahli wychodzić z wulla bakami, a nie mahli ũlacieć prosta. Chapuny pataŭkucca nasami ũ škło i pierastanuć krašci.

6) Možna kala wylotaŭ pawiesić anučku s čymść šmiardziučym np. karasinam, karbołaj itp.

7) Možna wulej, ũ katorym kraduć, na jaki dzień abo dwa ũnieści u sklep, swironak, ci inšaje ciomnačbaładnawataje miejsce, a tam, dzie jon stajaŭ, pastawić wulej pusty. U hetym časie wyloty inšych wulloŭ treba pamiensšć.

8) Zamkni zasaŭku na jakije 8 minucin, a zladziejkaŭ dobra padkury dymom. Apašla atčyni, a razdražnienyje pčoly chutčej prahoniać zladziejaŭ.

11. Hoład.

Kožnamu roju treba dać na zimu 25—35 funtoŭ miodu, bačućy pa sile jaho. Kali bartnik pa sku-

pašci nie dašć im hetaj miery, jany wiasnoj buduć haładać, a heta može narabić biady nie mała, asabliwie kali pačałosia čerwleńnie. Mnoha karyšci pryniasuć tolki raji poŭnyje, silnyje; woš kali matka pačała ŭžo niašci jaječki, bartnik pawinien piŭnawać, kab pčoły zaŭsiahdny mieli što ješć, bo heta pamahaje roju pładzicca i mnożycca. Roj, što praz wiasnu ciarpieŭ hoład, nie dašć bartniku nijakoj karyšci, jašće treba dałażyć, kab saŭsim nie atpaŭ. Wotaž nie žalej pčołkam wiasnoj, a jany addaduć tabie ŭ wosieŭ z liškaj.

Karmić pčoł można abo čyścinsieŭskim miodam, abo sytoj, heta značyć miodam, ci cukram, razbaŭle-nyj wadoj. Miod aŭ cukrowy syrop na paławinu z wadoj—budzie syta bahataja; adna časć miodu ci syropu na dźwie čašci wady — budzie syta ubohaja. Korm padajecca pčołam dwa razy na tydzieŭ. Ramki z miodam ustaŭlajucca prosta da wulla, a syta ljecca ŭ sudzionki, kožny raz pa paŭkwarty. Pa wierchu patrusi trochi mochu, siečki ci stružkaŭ, kab pčoły nie tapilisia i ŭsyp trochi salicilowaho kwasku, kab nie chwareli (na dźwie šklanki kusoček wialičynoj z harošynu).

Ustaŭlajecca sudzionka z wiečara, a rankom wynimajecca, bo zapach syty može zwabić susiednich pčoł, katoryje pačnuć krašci.

Cukrowy syrop robicca tak: nakładzi ŭ staŭbun cukru, skolki chočeš, i zalij wadoj aŭ da samaho wierchu. Kali jon užo saŭsim rastopicca, pastaŭ na blaty (komin) i wary, zbirajučy šumowiny, a kali ich užo nia budzie, syrop hatowy.

Muka. Kali matka niasie jaječki, pčoły duža patrabujuć parchi abo pylku; bo z wady, miodu, pylku i śliny jany robiać korm swajim dzieťkam. Woš

kali wiasnoj budzie drennaja pahoda i pčoły nia mohuć pryniašci sabie parchi, to kab nie pamienšyć čerwleńnia, možeš im padać pšaničnaj, žyt-
niaj, abo najlepš aŭsianaj ci harochawaj muki. Syp-
lecca jana ŭ čarački trutniowaj waščyny i abo ŭstaŭ-
lajecca ŭ siaredzinu, abo kładziecca niedaloka ad
wulloŭ, pamazanaja trochi miodam dla prynady. Na-
nač prymi jaje, bo naciahnie wilhaci.

12. Smaha.

Jak kožnaj żywiole, tak i pčołam patrebna wada, ci to kali cierpiać smahu, ci kali robiać korm dzieťkam. Nosiać jany sabie wadu z rečak i kałužyn, ale majuć z hetym raboty nie mała i hinuć cełymi hra-
madami. Woš dobra bylob padawać im wadu ŭ su-
dzionkach, talerkach, spodačkach, ci inšych płytkich
načyŭniach, trochi pasaliušy. Na wierch nakidaj sa-
łominak aŭ pasyp mochu, ci stružkaŭ, kab nie tapilisia.
Najbolš patrebna heta tady, kali na dware drennaja
pahoda, a ŭ wulli šmat maładych dzieťtak.

13. Choład.

Kali ŭ wulli budzie choładna, matka pierastaje
niašci jaječki, a pčoły, pakinušy dzieťtak, sabirajucca
ŭ klubok. Pakinutyje dzieťki ziaćnuć, chwarejuć i hi-
nuć; časta tahdy zahladaje ŭ wulej hnilec ci inšyje
drennyje chwary, katoryje mohuć zhubić cełuju
pasieku.

Waršaŭski wulej, dosyć ciopły, bo maje hrubyje
ščytne zlučanyje ścieny, katoryje ŭ siaredzinie wypchany
siečkaj. Hladzi, tolki kab nie było zamnoha ramkaŭ

i nie atčyniaj jaho wiasnoj, kali na dware mienš, jak 8—10 hradusoŭ ciepla. A kali pčoly nie absiadajuć adnej, abo dźwioch ramkaŭ, to budzie znak, što ramkaŭ zaduža i treba pryniać. Paduśak pa zimie nie wymaj, aź pakul užo nie nastanie haračynia.

14. Haračynia.

Choć pčolam patrebna cieplata, to ūsiož taki ū wulli nie pawinna być wadno (horača), bo tahdy pčoly pierastajuć pracawać, a časami pačynajuć i chwarc. Kab achalaźić wulej treba pabolšyć hniazdo, dadajućy ramkaŭ, prawietrywać jaho i stawić u chalađku. U waršaŭskim wulli možna adčynić trochi wieko i padlażyć palenca.

15. Roj biez matki.

Roj biez matki — heta wojska biez načalnika, karaleŭstwa biez karala. Matka u wulli heta načalnik, karalewa i radzicielka ūsich pčol; ad jaje biare pačatak uwieś roj, biez jaje doŭha być nia može. Stracić matku dla roju wialikaje nieščaście, katoramu bartnik pawinien jak najchutčej zaradzić. Bo kali pakinnuć na los, to staryje pčoly pamruć ad staraści, a nowaj družyny nie prybudzie, i chutka ceły roj zhinie.

Što ū wulli niemaš matki, paznaješ pa takich znakoch:

1) dzie niemaš matki, tam niema i dzietkaŭ (čerwy);

2) pčoly, katoryje nie majuć matki, pierastajuć pracawać, a wałyndajuca bajaźliwa pa wulli;

3) nie wyhaniajuć u swaim časie trutnioŭ, choć inšyje raji daŭno užo heta zrabili;

4) u wulli nie siadziac ū hramadzie, a razlaźiaca na ūsie storany;

5) prylacieŭšy s pola, nie adrazu iduć u wulej, a sadziacca niašmieła na mastok i jakby čaho šukajuć;

6) stuknieš—atazwucca cicha i niaroŭna.

16. Što rabić z rajom biez matki.

Kali roj straciŭ matku zimoj, pakul jana išče nie mahła niaści jaječak, to jon pratorywaje siak-tak aź da samaj wiasny, a pašla, kali pčoly skońcać swoj miod, to pryłučacca da susiedzkich rajoŭ, abo majućy zapas, pačnuć jeść nia ū mieru i pachwarejuć. Ci tak ci inakš, usiohdy drennaja dzieła. Choćućy ratawać pčol ad zahuby, treba ūstawić im čerwy z druhoha wulla, a jany załožać matečniki i wyhadujuć sabie matku.

Kali znoŭ pčoly stracili matku wiasnoj, pośle toho, jak jana užo načeryła, to, papłakaŭšy nad swojej biadoj dzień, druhi, jany sami załožać matečniki i budzie pa lichu.

Nie zabudź tož padumać i ab trutniach, kab było kamu zapłodzić maładuju matku. Kalib ich u hetym wulli nie było, to treba da inšaho wulla z dobraj matkaj ūstawić trutniowaj waščyny i, kali užo matka pałożyć tam jaječki, pieraniaści sindy. U abodwych razoch hladzi, ci warta napraŭlać takije raji; mo užo nadta pozno (trawien najlepšaja para), abo roj wielmi słaby, tahdy lepš užo pryłučyć jaho da inšych rajoŭ.

17. Matka-trutoŭka.

Bywaje časami ū wulli tak, što pčoly nibyto matku i majuć, ale nie takuju, jak patreba: niasie

jana adny tolki trutniowyje jaječki. Takaja matka nazywajecca trutoŭkaj.

U wulli z matkaj-trutoŭkaj rabočaja družyna sašsim nie pawialičywajecca, a prybywaje tolki chatuloŭ-trutnioŭ, katoryje, ničoŭha nia robiać, žaruć tolki miod, a časta išče nawat kažuć biednym pčołkam za saboj chadzić i prybirać. Taki roj słabiejše ūsio bolš i bolš až pakul sašsim nie zahinie.

Trutoŭka—heta abo maładaja matka, katoraj nie ūdałosia wiasielle, ci može i ūdałosia, ale užo zapozna np. ū 20 dnioŭ pa wylehańniu, abo staraja matka, a nawat s zapłodam, ale katoraja at starašci, pra-study, chwary, ci z inšaj pryčyny niasie tolki trutniowyje jaječki.

Što ū wulli siadzić matka-trutoŭka, paznaješ pa tym, što jana niasie jaječki da pčalinaj waščyny do si prawilna pa adnym da kažnoj čarački, ale tolki čerwa budzie ūsiohdy harbataja.

18. Što zra bić z rajom, katory maje matku-trutoŭku?

Kali roj słaby, to matku zadušy, a pčoł pryłučy da inšych słabych rajoŭ; miod i waščynu razdaj susiedzkim pčołam, wyciaŭšy pierš trutniowuju waščynu i čerwu.

Ale kali roj maje do si družyny, a para išče nie zapoznaja np. ū traŭniu (maju), to, zadušyšy błaŭhuju matku, ūstaŭ pčołam matečnik, abo padaj pčalinaj čerwy i piŭnij, kali wylehniecca nowaja matka.

19. Pčala-trutoŭka.

Časami može zdarycca i takaja drennaja reč, što pčoły, katoryje stracili swaju karalewu, wybieruč

sabie za matku adnu z rabočych pčoł. Błaŭhaja užo takaja matka, a bartniku chłapotaŭ narobić nie mała. Płodzić tolki samych trutnioŭ, a atšukać jaje i wykinuć, nia lohka ja reč, bo jana sašsim padobna da inšych pčoł; chiba pabačyš u tym časie, kaŭi niasie jaječki. Tahdy jana ūlazić da čarački pa samyje kryły i raspuščaje ich na waščynie, jakby chacieła pła wać, što chutka dajecca spaścierahcy. Čeryć jana biez ūsiakaho tołku i ładu, dzie papała, časami pa niekolki da adnej čarački i nie na dne čarki, jak heta robić praŭdziwaja matka, a trochi z boku.

20. Što zra bić s pčaloj-trutoŭkaj?

Pčalu-trutoŭku treba zła wić, zabić i wykinuć, a z rajom tak zra bić, jakby jon sašsim nia mieŭ matki. Dyk lohka heta skazać, ale zra bić to nie sašsim, bo, jak užo kazaŭ, pčala-trutoŭka ničym nie rožnica ad inšych pčoł. Znajdzi jaje ū hetakaj kupie!

Naprawić licha možna mnogimi sposabami; woš padam tabie niekolki, wybira j, katory spanaraŭna.

1. Sposab. Kali roj słaby, para užo poznaja, miodabraŭnie prachodzić, to najlepš pryłučyć jaho da inšych pčoł. Heta robicca nie šukajučy nawat matki-niezwanki, bo jaje sami pčoły zabryzuć, abo daduč takoho piercu, što nie zachoće być i matkaj.

2. Sposab. Kali roj dawoli išče silny, para dobraja, adnym słowam, škada raju, to zra bi tak: Wulej s pčaloj-trutoŭkaj adniasi ū storanu na jakije 20 šahoŭ, a na jaho miejsce pastaŭ druhi sašsim da hetaho padobny jak ū siaredzinnie, tak i z nadwora. Ustaŭ da jaho wyciaty z dnuboŭha wulla ma-

tečnik, abo kali hetaho niemaš, to prynamš jakije džwie ramki s pčalinaj čerwoj.

Pašla z adniesianaho wulla wymaj pa adnej ramce i zmiataj krylcom ũsich pčol na raspaścier-tuju deržku, a samyje ramki ũstaŭlaj da nowaho wulla. Trutniowuju waščynu i čerwu adkładaj, abo wycinaj. Trochi pačakaŭšy, ũsie pčoly paleciać da nowaho wulla, astaniecca tolki chwašywaja matka sa žmieńkaj swaich kampankaŭ. Možeš ich ũsich abo padušyc, abo, kali žaleješ, pakrapiŭšy miadowaj wadoj, ũsypać da katoraho wulla z dobroj matkaj, dzie jaje abo zakusajuc, abo wybjuć z haławy ũsiu chwanaberyju.

U nowym wulli pčoly załožać matečniki, piłnuj tolki, kali wyłupicca nowaja matka.

3. Sposab. Ustaŭ da wulla adnu, abo džwie ramki čerwy sa žmienaj na ich maładych pčol. Jany załožać matečniki, a kali wyjdzie nowaja matka, šaŭbiernicu zahryzie.

4. Sposab. Ustaŭ da wulla adnu ci bolš ramkaŭ s pčalinaj čerwoj i ũsyp nanać jakije pryhorščy starych pčol, pakroplenych miadowaj wadoj. Jany zabjuć pčalu-trutoŭku i nazaŭtra wiernucca da swajho wulla, a tyje załožać sabie matečniki.

21. Jak kuplać pčoly

Chto choće mieć sałodki miadok, toj musić pierš pastaracca pčol. A skulže ich ũziać? Kali maješ dobra znajomaho bartnika, to paprasi, mo dašć adzin roj na zawod, ale takich dobrych ludzcoŭ siahodnia ũžo mała—pčol, jak i kožnu inšuju reć, treba kupić za hrošy; woš tady hladzi, kab ciabie nie ašukali. Kali pradaje čehawiek znajomy, to možeš śmiela

kuplać, bo swoj nie abmanie, ale čužomu nia wier, až pakul nie pabačyš, što kuplaješ. Atčyniŭšy wulej hladzi: kali pčoly doši husta absiadajuc nia mienš, jak 3 wulki, kali jošć pčalinaja čerwa prynamš na 2 ramkach i miodu z 8 funtoŭ, to roj dobry, možeš kuplać.

Kaniu zahladaješ u zuby, wočy, hladziš na trybuch, nohi, kapyty i t. p., woš i tut hladzi, kab nia kinuc hrošej ũ bałota; mo ũ wulli zahniezdziŭsia hnilec, panuje laksa abo inšaja drennaja chwaroba?—Tahdy roj i złomanaj trojki nia stoić.

Najlepš kuplać pčol wiasnoj, kali zrabili ũžo pieršy ablot i bartnik ahledzieŭ ich, jak patreba; tahdy chutcej možna zmiarkawać, za što płaciš i nie tak lohka ašukacca. Kupić roj ũžo absadžený ũ Waršaŭskim wulli, wiedama najlepš, dy nia ũsiohdy tak traplajecca; kuplaj chajby ũ kałodzie, apašla sam ũžo pirasadziš u nowy wulej.

Što datyce cany, to heta zaležyc ad umowy. Adzin moj znajomy kupiŭ roj, u waršaŭskim wulli saŭsim jak maje być za 18 rubloŭ. S pačatku krywiŭsia, što doraha, ale na drugi i treci hod nia moh ũžo nadiakwacca tamu, chto pradaŭ. Woš i ty šukaj, dzie možna kupić taniej, ale jak znajdzieš dobry roj, to hrošej nie pažalej, chutka jon tabie wiernie z liškaj.

Na azadzie išće skažu, što jošć ludzi, katoryje wierać u raznyje čary: nia možna bytcym kuplać pčol pa nieboščykn, u ludziej zazdroсных, abo tych, što nibyto ũrakajuc i t. p. Pluć, bratku, na ũsie hetakije hutarki i hladzi tolki, kab roj byŭ zdarowy.

22. Jak pierawazić pčol.

Bywaje časami patreba pierawieźci wulej s pčalmi, što tahdy rabić?—Hladzi na džwie rečy: kab u wulli

ničoha nia rušalasja, i kab było dosi pawietra, bo inačej pčoły mohuč padušycca.

Pirawozlé pčoł u wulli ramowym niewialikaja štuka—ramki z wierchu prybješ hwaždskami, a ũ dole žwiazješ wiaroúčynaj; wyloty atčyniš na ũsiu daŭžyniu, a kab nie wyletali pčoły, zabješ dracianym sitačkom abo kracianaj zasoŭkaj. Bač tolki, kab kala zasoŭki ci sitačka nie sabralusia raznaho śmiećcia, abo kab čym nie zakryć wylotoŭ, pałažyŭšy wulli na woz. Kali ũ wulli bahata wuzy, to lepš jaje wyniać, bo može abarwacca i padušyć pčoł, a ũstawić pustoj waščyny: jana lahčejšaja.

Kali heta užo зробlena, pastaŭ wulej na sani abo woz i prywiazŭy krepka wiaroŭkami. Pad wulej, a kali budzie niekolki, to i pamižy wulloŭ, nakładzi siena ci sałomy.

Ramowyje wulli stawiacca tak, jak jany stajač na pasiece, a kałody kładucca ũpopierak woza, wylotami dahary.

Pierawozic najlepš u načy, kali ũsie pčoły ũ wulli i nie tak horača. Treba staracca, kab da świetu być užo na miejscy; śpiašyć ũsiož nia možna. Rušyŭšy z miejsca i prajechaŭšy jakije 100 šahoŭ, treba zatrzymacca i dać pčołam trochi adpačyć. Takije astanoŭki dobra rabić u časi cełaj darohi.

Przyjechaŭšy užo na miejsce, treba stawić wulli tam, dzie jany majuć stajać zaŭsiahdy, a kali sonienko ũzydzie, abahreje pawietre i wysušyć rasu, treba wypuścić pčoł ablaciecca ale nie ũraz, a pastawiŭšy pierš pirad wylotam došku tak, kab, adstajučy ad ścienki wulla na jakije dwa cali, zakrywała jaho. Doška heta kaniešnie patrebna, bo pčoły, nastrašenyje trasieńnem u darozie, wyleciać z impetom, nia padumaŭšy spamiatawać miejsca, skul wy-

latajuć, a pašla zalacieŭšy užo daloka nie trapluć damoŭ i pahinuć, abo pryłućacca da inšych rajoŭ. Woš taŭkučysja nasami u došku, spamiatajuć swoj wulej. Na druhi dzień pasuŭ došku ũ bok ad wylotu, a na treci saŭsim užo adkiŭ.

Kali wiazci treba wielmi daloka i za adnu noć nie pašpieješ, to wiedaj, što ũ dzień lepš zatrzymacca i, pastawiŭšy wulej dzieś pry darozie, dać pčołam prawietrycca; nie zabudž tolki pastawić doški pirad wylotam. Wiečarom staŭ wulej na woz i wiazci dalej.

23. Jak pirasadzić pčoł u ramowyje wulli.

Trymać pčoł u kałodach, ci sałomianych karobkach, jak ja užo kazaŭ, nia stoić, bo haspadarka ũ ich ciažkaja, a karyšci saŭsim mała, časami treba išče dałažyć. Ramowyje wulli, šmat lepšyje, bo ũ ich 1) rabota idzie chutčej i prašciej. Treba, naprymier zławić matku, dastać čerwy, abo miodu, možeš wycinać ramku za ramkaj biez usiakaho chłapotu; ũ kałodzie ž, kab znajšci matku, treba vyhnać usich pčoł; kab dastać čerwy abo miodu, treba wycinać waščynu i narabić pčołam šmat raboty; 2) u ramowym wulli, razabraŭšy hniazdo, paznaješ jakaja tam matka, skolki jošć miodu, ci roj silny, zdarowy i t. p.; 3) ramowy wulej možna pawedłuh siły roju pabolšyć aŭ pamienšyć; 4) z ramowaho ũrešcie wulla možna ũ patrebie piranosić miod ci čerwu da druhich wulloŭ.

Značyć rasparadžacca swaimi pcałmi može tolki toj, chto absadziŭ ich u ramowym wulli. Treba ũsiož tyki wiedać, što i ramowyje wulli nia ũsie roŭna dobryje; najlepšy pa mojemu wulej waršaŭski. Takije wulli i zawodž: lepš zrabić ci kupić adrazu dobruju reč, čym ahladziecca pa škodzie.

Ty maješ niekoľki rajoŭ, absadženych u kałodach aŭ sałomianych karobkach i, pračytaŭšy woš hetuju knižku, chacieŭby haspadaryč pawedłuh nowych sposoboŭ. Jak že da hetaho ŭziacca? Aŭžož treba pierš pastaracca wulloŭ, a pašla absadzić u ich pčoły.

Wulloŭ ty možeš nakupić abo sam narabić, ale jak absadzić u ich pčoły? — Uraz skažu, tolki spamiataj pierš hetaje:

1) pirasadžywać pčoł treba ŭ takuju paru, kab jany najmieniš stracili času robiacy paradak u nowym wulli; pirad hłaŭnym miodabrańniem, tak kala 10 čerwienia, budzie čas najlepšy;

2) kab nia marnawać čerwy i nia hłumić samych pčoł, asabliwie matki;

3) kab, ŭrešcie, wylot u nowym wulli byŭ na tym samym miejsce, sto i ŭ starym. Kali wylot u starym wyżej, abo niżej, to na jaki tydzień pirad pirasadkaj možeš zrabić jaho na tym miejsce dzie patreba, a stary zalapić hlinaj.

Samadž pirasadka robicca raznymi sposobami, bačučy na toja, jaki roj i skul pirasadžywajecca.

a) Jak pirasypać roj s kałody.

Wybraŭšy, tak kala $\frac{1}{14}$ čerwienia, cichi, pahodny dzień, prystupaj da dzieła.

Pierš-najpierš pahladzi, ci ŭ kałodzie jość u dole pustoje miejsca, ci nie: jość—dobra, niamaš—zrabi jaho, padciaŭšy waščynu na jakije 6 cali. Utknuŭšy pašla kałok kala samaho wylotu, zaznač na im ŭ katorym miejsce wylot i zatknŭšy jaho sienom ci hanučkaj, adniasi kałodu ŭ toje miejsce, dzie budzieš

pirasypać pčoł. Rabić heta na pasiece nia dobra, bo pačnuć inšyje raji krašci u pčoł miod; lepš užo nie-dzič ŭ staronce. Na miejsce, dzie stajała kałoda, pastaŭ užo wulej ramowy tak, kab wylot pryhadzišsia pa značku na kałku. Ustaŭ da jaho jakije dźwie tryramki z waščynaj, kab tyje pčoły, što wylecieli na miodabrańnie, mieli dzie składać charčy i nie tak zławali.

Kałoduž, padkuryšy dobra pčoł dymom, pierawiarni da hary piatoj (tym kancom, što stajaŭ na ziamli) i bij pa bakoch pałkami, pačynajučy ad nizu, kab pčoły stul piraležli ŭ wierch. Pastukaŭšy minuty 3, trochi pačekaj, a pašla iznoŭ bij ŭsio tamže z nizu. Pa minutach troch, atčyniŭšy trochi dźwiercy zwierchu, pahladzi, ci mnoha sabrałosia tam pčoł i ci nia widać časami samoj matki. Kalib ubaču matku, to pastarajsia jaje chapnuć za skrydelki aŭ hrudki, tolki nie za trybušok; a kali baišsia joj tak zaškodzić, to padstaŭ žmieniu i zharni jaje tudy mokrym husinym piarom, a stul užo ŭpuści da dracianoha matečnika. Pčoł že, kali da hetul nie piraležli išče ŭwierch, padhaniaj dymam saspodu. Kali užo sabiarucca ŭ hramadu, wažmi lyžku, abo znaročny da hetaho čerpak i, ašciarožna čerpajučy pčoł, syp u rajnicu. Kali dasiul nie ŭdałosia išče chapnuć matki, hladzi pilna mo ciapier jaje ŭbačuš, bo pakul nia wiedaješ, dzie matka, spraułajsia ŭ wulli wielmi ašciarožna, kab nia prydušyć jaje. Siarnušy užo pčoł da rajnicy, pastaŭ jaje dzie niebudź u chaładku, a sam biarysia da wyrezwańnia waščyny s kałody. Wycinaj jaje bolš — najbolšymi kuskami i kładzi čerwu da adnej kupki, a wuzu ŭ druhuju. Wyciaŭšy užo ŭsio, jak patreba, žmiaci da rajnicy reštu pčoł, a kałodu, ščytna zamknŭšy, adniasi dzie padalš; samže biarysia ŭstaŭlać waščynu i wuzy da ramkaŭ.

Dziela hetaho, išče začasu prybi malusińkimi ćwiečkami da jakich 5—6 ramkaŭ z adnej starany pa 4 lučynki tak, kab kancy ich trochi wystawali za ramku. Pałażyüşy tak aparadženuju ramku na štoś miahkoha prybitymi błonkami da spodu, ũstaŭlaj tudy, bytcym da jakoj skrynečki, kuski waščyny, starajućysia zakłaść usiu ramku. Nałażyüşy užo poŭna, pałaży i zwierchu takijež 4 błonki na suprociŭ spodnich i zviaży kancy wiaroŭčynaj abo drotam. A kali ũsia waščyna i wuza budzie ũžo pry-macowana, niasi ũraz ramki da wulla i wysypaj tudy pčoł z rajnicy. Sušu (pustoj waščyny) pakul što mnoha nie staŭ, dosi budzie 2 — 4 ramkaŭ; lepš užo pośle dadać. Matku ũ dracianym matečniku pastaŭ pami-ży ćerwoj, padalš ad wylotaŭ, nia niżej siaredziny ramki; za poŭtary doby možra jaje užo wypuścić. Na treci dzień pčoły prymacujuć waščynu, tahdy možeš błonki, wiazańnie i matečnik wykinuć. Kalib ad sa-maho pačatku aź da kanca raboty matki zławić nie ũdałosia, to spraŭlajsia ũ wulli aściarožna, asabliwie pry wycinańniu waščyny, kab jaje nie zarezac, a pašla dla biazpiečnaści, kab roj nia astaŭsia biez matki, ũstaŭ adnu-dźwie ramki s pčalinaj ćerwoj, choćby i z druhoha wulla. Zrabiüşy ũsio heta, začyni wulej ščytna i pamienš wyloty, pakidajućy tolki malusiń-kuju dziurku na adnu abo dźwie pčaliny, bo zapach parazliwanaho miodu može prynadzić susiedzkich pčoł, i jany paćnuć kraści.

Skolkiby nia mieli pčoły zapasoŭ, choćby nawat wielmi šmat, dobra ũsiož padać im išče s poŭštofa hustoha syropu, tady jany chutćej zrobiać paradak u wulli.

Pirasadka rajoŭ saŭsim pčołam nia škodzić; jany išče nawat achwatniej pracujuć na nowym miejscu

i ũ karotkim ćasie zrobiać šmat raboty. A samo pi-rasadźwańnie, choć na pieršy zyrk woka baćycca chła-patliwym i može ciabie pirastrašyc, to wiedaj, što ũsio heta praściej robicca, jak jano zdajecca. Treba ũsiož niekaj prywyčki, i toj, chto jšče paćynaje, nia drenna zrobić, kali paprosić kaho da pamocy, a raz-druhi pahladieüşy, dy sam pirarobiüşy, budzieš ma-chać rajami, skolki hodzie! Usio što ja kazaŭ dahetul ab pirasadce rajoŭ s kałody ũ ramowyje wulli datyce zwykłych rajoŭ, nia wielmi słabych, i nia wielmi silnych, ale kalib u kałodzie siadzieŭ roj z wialikaj družynaj, to možna z jaho zrabieć dwa.

Robicca heta woš jak.

Tak kala 1-ho ćerwienia treba zławić matku pčoł i zadušyc, abo, kali išče maładaja, a ũ inšym wulli jość horšaja, zamianić jeju. Asiročenyje pčoły ũraz založac matečniki i za jakije 13 dzion paćnuć rajicca. Absadzi hety roj u ramowym wulli, na swie-żyje pačatki, a za niadzielu kali ũ kałodzie užo wy-lehniecca ũsia ćerwa, wybubni pčoł, jak apisana wy-żej, i absadzi takže u ramowym wulli. Budzieš mieć dwa raji, što choć kudy!

Nia lohka tolki ũ kałodzie zławić matku. Bartniki padajuć raznyje na heta sposaby, ami-najućy inšyje, ja padam adzin. Treba z zadu kałody wykrućić dziurku aź da samaj siaredziny, a pašla pad-kurywać s pieradu pčoł, katoryje paćnuć z matkoj wychodzić praz hetuju woš dziurku. Tut-to jaje i pił-nuj, a kali wyjdzie, chapnieš biez biady.

Jak pirasadzić roj z sałomianaj karobki.

Tut rabota idzie šmat lahćej, jak u kałodzie. Pirawiarni aściarožna karobku dahary, chilučy na

kant waščyny, kab nie pałamałasia; pastaŭ na wierch druhuju takujuž karobku abo niešta da jaje padobnaho i, abwizaŭšy ručnikom toje miejsce, dzie spatyknucca, kab nie było ščełki, pačni barabanić udole. Kali ũsie užo pčoły piralezuć uharu, pašukaj matki abo i nia šukajućy, absadzi ich u ramowym wulli, dadaŭšy dla biazpiečnaści ramku čerwy—woś i paŭsiom.

Č A Š Ć II.

Haspadarka u wulli.

W I A S N A.

Miesiacy: Sakawik, Krasawik i Trawień¹⁾.

1. Pieršy ablot pčoław.

U sakawiku (marcy), kali ũžo sonce pryhrejć i śnieh pačnie tajić, pčoły, wybraŭšy piakniejšy dzień, robiać pieršy pa zimie ablot, kab prawietrycca i wykinuć z siabie kał, što zimoj nabraŭsia. Spadziewajućysia hetaho, prystaŭ da wylotaŭ mastki i adsuń zasoŭki, a sam piłnuj, jak lotajuć pčoły. Roj, katoramu ničoha nie brakuje, lotaje prytko i wiasioła i ũraz pirastaje; ale, kali ũ katorym wulli pčoły saŭsim nia lotajuć, a tolki wylaziac i, prawalandaŭšysia pa ścienach wulla, jakby čaho šukajućy, iznoŭ waročajucca, to heta budzie znak, što ũ hetym wulli niamaš matki. Naznačyŭšy wulej kredkaj, padaš u swaim časie pčalinaj čerwy, abo, kali roj słaby, pryłućyš da inšych pčoław.

¹⁾ Marec, apryl i maj.

Kali na katorym z wulloŭ pry wylocie i na ścienkach pabačyš krapinki pčalinaho kału, to značyc pčoly sami užo zrabili ablot; wymiaci tolki ũ swaim časie wulej.

2. Jak pratać wulej.

Dzion sa dwa-try pa pieršym ablocie pčolaŭ, wybraŭšy ciopły, piekny dzień, padmiaci wulej i pabač, što čnwać u pčolaŭ.

Zrabiŭšy tady dymu i nadzieŭšy na twar sitka, abo masku, waźmi na śmiaćcio jakoje niebudź načyńnie (možna rajnicu), absadženaje na kijku skrydelko nož i čystuju ścirku. Majučy ũsio heta pad rukami, atčyni wulej, wykiń siena ci sałomu, adymi padušku i, padniaŭšy džwierki na spodzie zatworu, puści niekolki kłubkoŭ, dymu kab nie kusalisia pčoly; zabrynčać hałasno, — dobry znak, asabliwie kali išče kida jucca i kusacca. Wyskrabi pašla dobra dno, zmiaci śmiaćcio da načyńnia (tolki nie na ziemlu) i wyciary ũsio da sucha.

Zrabiŭšy heta, kiń ciapieraka wokam na pieršuju ramku praz wakienko ad zatworu: jościka tam miód, laziac pčoly, nie pabrošniela waščyna — dobra, roj značycca ũ paradku, jak maje być. Prystaŭ tady padušku znoŭ, zapchaj sienam i začyni wulej.

Wyloty niechaj dalej budne pamienšeny. Pčolam, asabliwie silnym rajom budzie wielmi rupić na đwor, dyk lepš užo ich prytrymac, kab nia hinuli ad choładu. Dobra bylob padać im u sudzionce zasałodžanaj wady, kab mieli čym paść cerwŭ; pasyp tolki na wierch siečki ci mochu, kab uie tapilisia.

3. Śmiećcie z wulloŭ.

Što zrabieć sa śmiećciem? Ci mo wykinnuć? Saŭsim nie. Dobry bartnik nie razlije ni wodnaj kapli miódu, nia wykinie ni wodnaj waskowaj čarački, a ũ hetym woś śmiećciu nie mało pakryšenaj waščyny. A proč taho pa śmiećciu možeš paznać, što robicca ũ wulli. Pryniosšy tady damoŭ, wysyp usio na stoł i dobra razhledź, ci niemaš tam pamioršaj matki, abo pčalinaj čerwy i t. d. Prasiejaŭšy pašla praz rešata, waščynu stapi na wosk, a reštu spali, abo zakapaj u ziemlu.

4. Jak nakleiwac pačatki.

Kab pčoly achwatniej i praściej ciahnuli waščynu, treba im pakazać darohu, heta značyc nakleiwac pačatki. Wyjmajučy praz leta i wosieŭ lišniuju waščynu, treba lepšyje kuski chawać u čystym, suchim miejcy, bo jany prydaducca tabie wiasnoju.

Abčyściŭšy waščynu ad usielakaha śmiećcia ci pawučyńnia, parež jaje na wuzieŭkije, prymieram calowyje paski. Čym šyršyje budne hetyje paski, tym lepš, dobra nawat bylob kab zajmali ceľuju ramku, ale redka chto maje takije zapasy: najčaściej ludzi nia dumajuć, što budzie zaŭtra. Kali niema bolšych to dosyc i calowych, abo i jašče wuziejšych. Rastapi paśle na mašynce abo, na blasie ad pirahoŭ čystaho, ci prymiešaŭšy trochu żywicy, wosku i, mačajučy ũ im waskowyje paski, przykleiwaj da wierchniaj bełački ũ ramce. Kali na ũsiu šyryniu ramki adnaho paska nie chwataje, to možeš nadtačyc, ale treba kaniećnie, kab było naklejeno wa ũsiu šyryniu. Rabi

ušio heta ašciarožna, kab nie pamiać čaračak, i akuramna, kab siaredzina paska prychodziłasia pa siaredzinie ramki i kab dziurka čarački była da hary, bo pčoly, jak im pakažeš, tak i buduć rabić; kaliž waščyna budzie nia roŭnaja, to pośle wielmi drenna: ušio budzieš jaje miać, abrywać, razliwać miód i t. d.

5. Chwabrykowanaja waščyna.

Jak nie maješ praŭdziwaj pčalinaj waščyny, to bieda nie wialikaja: možeš kupić sabie roblenaj na mašynkach. Čaho ciapier čalawiek nia wydumaŭ? Jon pryšoŭ s pomačaj nawat biednaj pčalince. Ciapier robiac na mašynkach s čystaho wosku takije listy s pačatkami čaračak, što pčoly ŭ wulli chutka da ich dabudowywajuć.

Kuplajucca jany ũsiudy, dzie tolki pradajuć pasiečnuju pryładu; dasiul płacili za funt rubla.

Prykleiwajucca heta waščyna trochi inakš ad praŭdziwaj: treba zachilić bieražok listu na kant i parazcinać heta zachileńnie nożykom; adahnuŭšy pašla adny čaści ŭ wadzin bok, a druhije ŭ drugi, treba pamačyc ich u raztoplony wosk i prykleić pa siaredzinie wierchniaj belački, jak było skazano wyżej.

Tak naładženyje ramki chawaj dzienibudź u čystym, suchim miejscu, pawiesiŭšy na cal adnu ad adnej.

6. Jak i skolki padawać naraz pčołam ramak.

Kali pčołam u wulli ciasna, treba ũstawić da wulla bolš ramak. A skolki naraz im padać? Wiasnoj, pakul na dware išče choładna i pčoly hadujuć dzie-

tak, padawać naraz šmat nia možna, kab nie zastudzić čerwy, časami treba bywajeć nawat pryňać. Najlepš ustaŭlaj pa adnej; dźwie padaš tolki tady, kali ŭ ich naklejeny bolšyje kuski waščyny.

Nowych ramak u hetym časie nie staŭ pamižy čerwy, a hdzienibudź dalej, pamižy miadowymi ramkami tak, kab usiohdy pamižy dietak i nowaj ramkaj, była zaciahnutaja waščyna. Pašla užo, kali stanie ciaplej, tak prymieram u druhoj paławinie traŭnia (maja), i družyna ŭ wulli pabolšycca, možna padawać i pa dźwie: adnu kala ramki s čerwoj, a druhuju trochi paodal, siarod miadowych. Jašče paźniej, pad kaniec traŭnia i ŭ pačatku čerwienia, pry pieknaj pahodzie i dobrym miadabrańniu, možeš u silnyje wulli stawić i pa try naraz i užo nawat pamižy čerwoj, asabliwie tam, dzie pčoly-choćuć rajicca, a my hetaho nia choćem. Ŭ čerwieniu i lipniu nawet lepš stawić panižej čerwy, bo pčoly, widziŭcy pustoje miejsca usiarozdzinie wulla, chutčej woźmiucca da pracy, a na kraju ramka može prastajać pustoj celaje leta.

7. Pieršyje ahledziny wulloŭ.

Ŭ krasawiku (aprylu), kali soŭniečko pryhreje užo dobra, paćnie ćwiaści jagryst, wierbina i inšyje dreŭki, a pčoly lotajuć u pole pa pażywu, wybraŭšy piekny, pahodny dzień, zrabi ahulnyje ahledziny ũsich wulloŭ, kab paprawić usie nieparadki. Bać ciapier pilna, što robicca ŭ wulloch, bo ũwieš twój dachod zaležyc ad taho, jak majucca pčoly wiasnoj, i ũsio, što ũbačyš, znać na samym wulli abo, jšče lepš, zapisywaj u knižce, kab nie zabycca.

Ŭziaŭšy tahdy kaho da pomačy, nadzień sitko i rukawicy, raspali ahoŭ u padkuračco, waźmi ŭ za-

pas parachna ci karowiaku, pasiečny nož, rajnicu, misku ci inšaje načyńnie, wiadziorka s čystaj wawadoj, skrydelka na kijku, husinaje piaro i niekolki kuskoŭ sušu (pustoj waščyny) i biarysia da dzieła. Atčyniŭšy wulej z wierchu i dźwierki adkiń paduški i siena. Pašla adrywaj mocna prykitawany pčołami zatwor зробlenym umyślno dla hetaho dałatcom na druhim kancy pasiečnaho naža. Adarwaŭšy, adsuń jaho na jakije try cali i puści da siaredziny niekolki kłuboŭ dymu, nie rabi tolki tak, jak niekataryje wiaskowyje bartniki— ũsadziać da wulla ceły harščok z dymam i kuryć s poŭhadziny, aź čuć pčoly nie zadochnucca, a pośle ciešycca, što nie kusajuć. Skul jana tam budzie kusacca, kali ũ joj i žyćcia mała astałosia! Dość puścić ad času da času pa niekolki kłubočkoŭ.

Zrabiŭšy heta, pirabiraj ramku za ramkaj, tak aź da apošniaj, puščajučy pa koźnaj kłubok dymu. Piranizaŭšy ũžo ũsie, biary, pačynajučy ad apošniaj, koźnuju ramku i, abmioŭšy z jaje mokrym piarom pčoł, padymaj da hary i pilna ahledžywaj:

1) Ci jość u wulli matka i jakaja? mo jaje saŭsim niamaš, abo jość, ale błaħaja, abo trutoŭka i t. d. (hl. str. 42, 43, 44 i 45).

2) Ci jość čerwa i jakaja, pčalinaja ci trutniowaja? Pa hetym možeš zmiarkawać niešta i ab matce.

3) Ci niema ũ wulli jakoj chwary; mo zajeŭsia tam hnilec? (hl. str. 34, 35).

4) Ci pčoly majuc dość charčoŭ, jakije jany? mo miod ciače s čaračak, aŭ skwašnieŭ ci senkrawaŭsia? Tahdy treba wyrezać jaho, a pčołam dać šwiežaho. Kali ũ wulli budzie 12—15 i bolš funtoŭ miodu, to dość im budzie aź do nowaho miodabrańnia; 8—10 funtoŭ dosi tolki pry pieknaj wiašnie; kali majuc

bolš za 20 funtoŭ, lepš budzie adniać, a padać druhim (hl. str. 39).

5) Mo pčoly nie majuc pyłku, abo cierpiać smahu? (hl. str. 40, 41).

6) Ci dobraja ũ wulli waščyna? mo u niekatorych miejscoch paćwiła abo wielmi staraja? Wyrež takije kuski, a na ich miejsce ũstaŭ nowaho sušu, prymacawaŭšy tonieńkimi špurnalčykami, aŭ prywiazaŭšy nitkami.

7) Urešcie zmiarkuj, jaki heta ceły roj, mo wielmi słaby, tahdy lepš pryłučyć jaho da inšych pčolaŭ. (hl. str. 63).

Piarahledzieŭšy ũžo ceły wulej i ũsio dobra zmiarkawaŭšy, padmiaci wulej čysta i ablažyŭšy paduškami znoŭ, zamkni ščytna.

Treba ũsio heta rabić wiortka, kab nie zastudzić čerwy i nie zmanić chapunoŭ z inšych wulloŭ.

8. Karmleńnie pčoł na čerwu.

Kali chočeš, kab twaje pčoly byli silnyje i dali dobry dachod, to paŭsluchajsia, skažu tabie adzin bartnicki sakret: padkarmi wiasnoj ũsie swaje pčoly, choćby jany byli najsilniejšyje.

Ŭ nas dumajuć, što treba karmić tolki tyje raji, katoryje nie majuc charčoŭ, cierpiać hoład; kormiš tych, bo kali nia dasi im jeść, to saŭsim atpadać, ale nia ũ tym tolki sakret, tut ja chaču skazać ab karmleńni pčoł z raščotam. Spamiataj tahdy: koźnaja załatoŭka, zatračenaja na pčoł wiasnoj, prynosić siarebrany rubiel wosieŭ-

niu. Nie adzin bartnik dziwicca, čamu heta jaho pčoly nia rojacca i nie majuć miodu? Zdajecca susied hladzić tak sama, a mo jšče nawat mienš, a tym časam, jak prydzie wybierańnie, dyk jon ważyć na pudy, a ũ mianie čuć-što palcy ablizać!

A woš susied twój nie paškadawaŭ pčołkam wiasnoju, jany dali jamu wosieńniu; tyž ab ich za-byŭsia, jany tabie skazali: niemaš!

Jak karmić pčoł, ja užo raniej kazaŭ (hl. str. 40), tut tolki jšče dabaŭlu, što, kali karmić pčoł na čerwu, nada dawać im sytu ũbohuj u h. zn. adna časć syropu ci miodu na dźwie čaści hatawanaj wady i što korm padajecca patrochi (naraz poŭ šklanki), ale časta, ũrešcie, što nia ũsiohdy možna pčoł karmić.

Pčoly, ubačyŭšy sytu, dumajuć, što nastala užo miodabrańnie, heta wielmi ich ciešyć, jany robiacca razykaŭniejšyje i matka pačynaje silna čeryć, at čaho ličba čerwy i družyny prytki pabolšywajecca. Takije pčoly wydaduć pašla roj nowy i nanosiać miodu mnoha. Treba tykiele wiedać, što nia ũsiohdy možna dawać pčołam nowy korm; nia možna hetaho rabić, pakul na dware jšče choładna i niamaš pażywy. Tahdy karmleńnie niatolki nia pryniasie nijakaj karyšci, a jšče zaškodzić nie mała, bo matka načeryć mnoha, a pčoly, wylecieŭšy z wulloŭ, i nie znajšoŭšy pażywy, pahinuć; nia budzie kamu dahladać jajecak i karmić ~~dziećak~~ Pačynaj karmić, kali užo začwiacie čaromcha i nastanie pieknaja pahoda. Dawaj pčołam patrochi i nie adrazu, a niekolki razoŭ, nia mienš 6 — 8, a lepš 10 — 15 razoŭ, starajućysia pry hetym, kab u wulli było ciopła. Dziela hetaho ablaży hniazdo paduškami, a kalib nastala drennaja pahoda, to i kormu pabolš. Dobra takže u hetym časie dawać pčołam i muki (hl. str. 40).

9. Jak zlučyć słabyje raji u adzin silny.

Adzin wiaskawy bartnik chwaliŭsia mnie, što jamu wielmi ručuć pčoly, „što hod, kaže, prybudzie niekolki rajoŭ“. A kali ja jaho zapytaŭ, ci mnoha maje miodu, jon pačaŭ narekać na drennyje lety i ščyra pryznaŭsia, što dachodu maje saŭsim mała, ledźwie što palcy ablizeš, bo što adny pčoly zrobiać, to druhije zjaduć, a časami treba jšče dakupić. Nu kali tak, padumaŭ ja sabie, to niewialikaje twajo ščaćcia, a haspadaryć dyk ty nia ũmieješ! Dobry bartnik nia budzie chwalicca, što maje šmat biezkarystnych pčoł, a budzie staracca, kab usie jaho raji byli silnyje, bo adzin silny šmat bolš dać karyšci, jak 3 słabyje a i zachodu z im mienš. Woš kali jamu traplicca mieć dwa słabyje raji jon zaraz zlučyć ich u wadzin silny.

Zlučyć pčoł možna ũ kažnuju paru hoda, a najlepš, wiedama, wiasnoj pierad hłaŭnym miodabrańniem, abo užo wosieńniu, kali ũ honiach, niamaš pażywy i to nia sierad dnia, a pad wiečar, chočby pry latarni, kali užo ũsie pčoly zlacielisia damoŭ. Nanać pierad lučeńniem treba da kožnaho wulla pałażyć pa kуска kamfory, abo inšaho čaho z silnym zapachom, kab usie pčoly, prasiakli adzinakowym zapachom; bo treba wiedać, što raji adny adnych nadta nia lubiać i, kali nia użyješ spasoboŭ, buduć hryzcisia, jak nia tut haworučy, šalonyje sabaki, a što užo matku, to napeŭnie zahryzuć. Woš kab nia ryzykawać matkoj, treba jaje ũsadzić u draciany matečnik, a s pčałmi zrabieć, jak ũraz skažu. Kali ũ abodwych rajoch, što maješ zlučyć, abiedźwie matki dobryje, to adnu možeš usadzić u matečnik, a druhuju pakinuć u wulli.

Sposabou, jak lučyc pčol, bartniki padajuć mnoha. Ja padam tut tolki niekatoryje, wybiraj, jaki spanaraŭna.

I Sposab (p. Trubnikowa). Rana, pakul pčoly nie pačali jšće lotać, padkuryšy dobra słaby roj biez matki, waźmi stul adnu ramku z miodom i ūstaŭ u rajnicu, dobra prymacawašy, kab nia ruchalasia. Pašla wyjmaj z wulla ramku za ramkaj i zmiataj pčol da rajnicy. Tychže, katoryje astanucca jašće u wulli aŭ na ramkach, zharni mokrym piarom ci krylcom u jakoje niebudź načyńnia i ūsyp takže u rajnicu. Zasunušy pašla zasoŭku, pastaŭ rajnicu ū ciomnym, chaładnawatym miejscy i niechaj tam stajać aź da wiečara.

Pusty wulej, skul zabraŭ pčol, treba ūraz pryniać. Wiečarom, kali užo pčoly pierastanuć lotać, padkury dobra toj roj, da katoraho maješ pryłučyc. Pašla pryniasi rajnicu s pčalami i, pakrapišy miodowaj sytoj, wysypaj ich na bolšy mastok. Pčoly sami uwojduć da siaredziny praz wylot. A kab heta rabiłasia chutčej, možeš pčol padkurywać dymom, abo padhaniać mokrym piarom. Jaby radziŭ zrabieć trochi prašciej — zamiast marudzić pry wylocie, razsunuć z wierchu ramki i ūsypać tudy pakroplennych sytaj pčol. Tak budzie prašciej i skarej.

II Sposab (padaje ks. Sakolik). Passypaj pčol z abodwych wulloŭ, koźnych da inšaj rajnicy, a pašla zsyp da adnej i patrasi trochi. Spałochanyje hetym pčoly zabuduć i kusacca, a koźnaja budzie tolki dumać, jak jej wybicca z takoj biady. Tyž, karystajučy s chwili, absadziš ich, dzie zachočeš. Sposab hety može prydacca asabliwie taħdy, kali nia možeš znajści matak; pčoly užo sami wybierać sabie z dźwiuch lepšuju, a druhuju zahryzuć. Kalib časami zdaryłasia tak,

što zhinuliby abiedźwie matki, to užo wiedaješ, jak papraŭlać biezmatok (hl. str. 43).

Absadzišy užo zlučonych pieršym ci druhim sposabom pčol, treba pierad wylotam postawić došku bo pčoly, wyleciešy nazaŭtra z wulla, i nie ahledzišy dobra swajej nowaj chaty, nie spaznajuć jaje i buduć błuakacca pa čužych wulloch, pakul trapluć damoŭ. A tak doška pieraškodzić im wyletać z impetam i zmusić trochi ahlanucca.

10. Padsilka słabiejšych rajoŭ.

Prachtyčny bartnik starajecca, kab usie jaho raji na blaŭnaje miodabrańnie byli roŭnyje, bo taħdy lahčej kala ich chadzić i bolš z ich karyšci. Słabyje raji treba, jak ja užo kazaŭ, zlučyc razam, tolki nia treba z hetym tak užo spiašyc: časami škada bywajeć pamienšywać ličbu rajoŭ, swajej pasieki. Woš kali celaja twaja pasieka došć silnaja, a tykiele adzin ci dwa raji trochi słabiejšyje, ale i hetyje majuć dobryje matki, to možna ich padsilić h. z. ūziać ad siłniejšych, a dadać słabiejšym.

Robicca heta dwumia sposobami.

I Sposab. U ciopły, pahodny dzień, tak kala pałudnia, waźmi z silnaho wulla ramku čerwy i zharnušy stul usich, što da adnej pčol, padaj słabiejšym, a na miejsce wyniataj, ūstaŭ ramku s pustoj wašcy-naj — wot i ūsio.

Pakul što došć budzie adnej ramki, bo pčoly mo nie zdalejuć absiešci usiej čerwy; lepš užo dadać pośle, kali u słabych prybudzie družyny. Choć možna dadać i bolš adrazu, ale tady zabiary razam s čerwaj i tych maładych pčol, što siedziać na ramce. Pry

hetym skrapi ich salodkaj aŭ salonaj wadoj i piŭnuj, kab nie zabrać razam matki i starych pčol, bo, zabraŭšy matku, pakryŭdziš hetych, a staryje mohuč zahryści matku u tych. Woš kab nie stałasia takoj biady, patrymaj wyniatuju ramku niekolki minut u rajnicy, abo ũ wulli kala zatworu, pakul staryje pčoly nie adlaciać. Dym niechaj takže budzie ũ rabocie.

II Sposab. Spadziwajućysia na zaŭtra pieknaj pahody, pałaży wiečarom da slabaho i da adnaho z silnych wulloŭ pa kusku kamfory. Na druhi dzień, tak kala pałudnia, jak pčoly užo dobra razchodzucca, pierestaŭ slaby wulej na miejsce silnaho i naadwart, silny na miejsce slabaho tak, kab wyloty prychozdzilisia ũ tym samym miejscu, dzie byli pierš. Woš dzieła i končena. Padaj tolki tamu rajnu, katory dahetul byŭ slaby, wady ũ sudzionce, kab było s čaho rabić korm dietkam.

11. Što rabić, kab u wulli było mienš trutniouŭ?

Trutni, jak užo wyžej skazana (hl. str. 33) saŭsim pčolam nie potrebnj: jany žaruć tolki miód, a ničoha nia robiac. Woš kab ich było ũ wulli mienš, adna na toje rada: wycinać trutniowuju waščynu, a samich ich niščyć ũsielakimi sposobami.

Pry dobrej, maładoj matce pčoly trutniowaj waščyny ciahnuć saŭsim mała, a tolki, jak užo matka pastareje i pčalinaj družyny prybudzie, pačynajuć plađić hetych hultajoŭ. A wyrežeš im waščynu, iznoŭ paciahnuć, bo nia dosyć wyciac, ale treba jšče nakleić nowyje pčalinyje pačatki. Kalib iznoŭ pirad tym, jak pašpieješ ahledzić, matka načeryła, i trutniowych dietak prybyło, to, ũziaŭšy pasiečny nož, pašcinaj

im bolawy, a pčoly sami ich pawykidajuć. Ŭsich tyki što da adnaho, hlumić nie radziŭby; pakinnuć jakuju sotku nie zaškodzić: časami jany mohuč być potrebnj dla zapłodu nowaj matki.

12. Adharodka hniazda.

Kanec krasawika; nastupaje najpiakniejšy miesiac trawieŭ. Soŭnijko šwiecie wiasioła, pahoda pieknaja, u poli aŭ zichacić ad ćwietu; družyny ũ wulli prybyło paradkom; pčoly pracujuć z usich sił ad samaho rana aŭ da zachodu sonca; bartnik pačiraje ruki... nsio jdzie jak najlepš. Tolki wot adna bieda: sama karalewa-matka zamiest taho, kab čeryć u ramkach paparadku, chodzie sabie pa cełym wulli i kładzie patrochu da kožnaj ramki. Hetakaja rabota saŭsim bartniku nie na ruku! Prydziecca pašla wybierać miód, dyk i čerwy škada, i zapahaniš čerwiačkami ũwieš miód. Što tut paradzić? Daŭniej bartnik lamaŭ sabie nad hetym haławu i, ničoha a nia wydumaŭšy, kazaŭ sabie, što zdurnieła matka i tolki taho. Ale siahoŭniašniaja nawuka i tut stupila šyrokim šahom upierad: wydumali bartniki takuju dziurkawatuju blachu, katoraj možna pakazać matce, dzie jej čeryć, a dzie nie.

Wialikaje heta dobradziejstwa bartnikom! Adsunuŭšy hniazdawyje ramki aŭ da samaj ščytawoj ścianj, začyni ich adharodnaj blachaj; pastawiŭšy pašla jšče jakije try ramki z nakleinymi pačatkami, prysuŭ zatwor. Ciapiaraka može matka čeryć, skolki joj sparaŭna; pčoly pamižy blachaj i zatworom paciachnuć waščynu, a matka sa swaimi jaječkami tudy dostupa nia budzie mieć. Dobra зробlena, praŭda?

L E T A.

Miesiący: Czerwiec, Lipiec, Sierpień¹⁾.

13. Sto rabić kab pčoly nie hultajili?

Kaniec traŋnia—kaniec wiasny; nastupaje leta, čas najbołšaho miodabraŋnia. Bartnik pawinien u hetym czasie pryłażyć usio swajo staraŋnie, kab skarystać s pčalinaj pracy, bo kali ciapieraka chibić, užo nia budzie mieć sałodkaj karyści. Pčalina, jak ja užo kazaŋ, wielmi pracawitaje stwareŋnie; nosić miod i inšyje charčy ad uschodu sonca až da samaho zachodu, wawat u načy nie spaćnie, a kali joj usio jšče spahadaje, zrobić raboty nie mała; hultuje jana tolki tahdy, kali ū jaje žyćciu što niebudź nie tak, jak patreba. Woś kali naładujuc šmat zapasoŋ, a bartnik nie wybira je, kali na dware pieknaja pahoda, charčoŋ mnoha, a ū wulli ciesna i wadno, — tahdy wylaziac z wulla i absieŋšy jaho znadwora, siadziac celymi hramadami, ničoha nia robiačy. Tahdy najchutčej dumajuc ab rajeŋniu.

Bartnik pawinien hetamu zaradzić.

Dziela hetaho treba wulej prawietrywać, padłażyŋšy pad wieko palenko, acieniwać jaho halinami, lišni miod wybirać, a ūstaŋlac nowyje pustyje ramki. A kalib i heta nie pamahała, p. Lewicki radzić pira-sunuc hniazdo da dźwiercaŋ, a na jaho miejsce nastawić pastych ramak s pačatkami. Pčoly, ūbačyŋšy pustoje ū wulli miejsce, prymucca da raboty, — a hetaho nam i treba.

¹⁾ Jún. Jul. Auhust.

14. Što rabić, kab matka mienš čeryła?

Wialikaja piraškoda pčolam u rabocie hadawać dzietak: treba ich karmić, niańčyc i sahrewać, kab nie praziabli i nie pachwareli na hnilec. Woś kab pčoly mieli bolš času da raboty, pawinien bartnik staracca, kab na hłaŋnaje miodabraŋnie było jak najmienš u wulli pčalinaj čerwy. A jak heta zrabić, ci mo hłumić čerwiačkoŋ?—Tolki užo nie tak. Mahli heta rabić našy dziady i pradziedy, ale siahoŋnia jość užo inšyje na heta sposaby: ū waršaŋskim wulli možna adharadzić matku sumysłnaj da taho adharodnaj blachaj i jana budzie čeryć, skolki nam spanaraŋna, a nia joj. Časć tolki pčol i to nie wialikaja, zajmiecca hadawaŋniem bachurkoŋ, a ūsie inšyje, nie majučy ni jakich chlapotaŋ, buduć nasić miod celymi dniami.

15. Jak adharodżywać matku?

Pierš-najpieršaja tut reć — adšukać matku. Dziela taho adsuŋ zatwor, magazyn i adharodnuju blachu tak, kab lohka možna było wyniac hniazdawyje ramki. Padymaj pašla pa adnoj i pilna hladzi, ci nia ūbačyš časami matki. Kalib jaje na katoraj ubačyŋ, ūraźže pawieš hetuju ramku ū rajnicu, abo ū wulli pamižy dźwiercami i zatworam. Atsunuŋšy pašla at šcyta ūsie što da adnej ramki, pawieš tam pry samaj ścianie dźwie s pieknaj, pčalinaj waščynaj i, dadaŋšy da ich tuju, na katoraj siadzić matka, začyni šcytna adharodnaj blachaj.

A kalib matki ūbačyc tak nie ūdałosia, to, zasunuŋšy šcytna wyloty, biary paparadku hniazdawyje,

ramki i, abmiošy z ich usich pčol, čaplaj u rajnice ci hdzie-nibudž. Piranizašy tak usie až da apošniaj, pawieš kala šcyta try ramki pieknaj, pčalinaj wašcynty dla matki i prysuń da ich ašciarožna adharodnuju blachu, nie padymajučy iaje. Razam z inšymi pčalmi budzie tam i matka.

Ciapieraka atčyni wyloty, prysuń da blachi reštu hniazdawych ramak s čerwaj, dadaj da ich jašče niekoľki poŭna zaroblenych miodam tak, kab razam było 8—10 i bolš, hledziučy na siłu raju i začyni zatworom. Ramak s pačatkami ũ časie hlaŭnaho miodabrańnia, asabliwie ũ druhoj jaho paławinie, mnoha nie staŭ, bo pčoly ciapier nia wielmi achwotna ciachnuć wašcynty; adnu, džwie možna prystawić.

16. Rajeńnie pčol.

Kali pčol prybudzie ũžo nastolki, što im u wulli ciasna, a hniazdo poŭna pčalinaj čerwy, pahoda pieknaja, miodabrańnie ũsio pabolšwajecca—jany pačnuć dumać ab rajeńniu, heta značyc, časć ich zachoće wylacieć sa staroha wulla i absiešć na nowym miejscu. Rajeńnie heta nie biada, nia licha ũ wulli, a wialikaje ščaćie i wiasielle tak pčolaŭ, jak i bartnika, bo pieršyje razpačynajuć nowaje žycio, a druhomu pabolšwajecca bahactwa.

Dy nie zašiody rajeńnie prynosić karyšć. U našym kraju rajeńnie pčol prypadaje na kaniec miesiaca traŭnia i na čerwień; čym raniej rojacca, tym lepš, a poše hetaho ũžo času, treba nie dapašćać pčolam rajicca, bo nie pašpiejuć nanasić sabie na zimu pażywy.

Pieršy roj wychodzić sa staroj matkaj i prazy-

wajecca „pieršakom“; wialikaja bylab škoda, kalib jon uciok, bo taki najbolš pryniasie polzy: jon raŭni, maje zapłodzenuju matku, mo časami jšče doši maładuju; piłnuj jaho dobra.

Kalib pčolam pieršaje rajeńnie nie ũdałosia, bo np. stracili matku, to jany waročajucca na staraje miejsce i žduć, pakul nia wylupicca maładaja. Na treci dzień pa naradzinach maładuchi, kali jana ũžo nabiere sił, iznoŭ wyljetajuć i hety roj ũžo prazywajecca „piajunom-pieršakom“. Nazywajecca pieršakom, bo jon pieršy, choć wyljetaje ũžo drugi raz; piajunom, bo matka, wylupiŭšysia, pjaie cianiusieńkim hałaskom.

Ježliby znoŭ pieršamu raju ũsio spahadała i jon ščaćliwa absieŭ tam, dzie jamu treba; to za 8—10 dzion pa im može wylacieć drugi ũžo z maładoj. Hety prazywajecca „druhakom“.

U try dni pa druhaku može wylacieć „traciak“, a pa nim „čecwiertak“ i t. d. nia ũsiohdy tykiele warta heta pčolam pazwolić, bo koždy paźniejšy roj šmat blažejšy ad pieršych.

Može zdarycca i tak, što, kali maładomu raju ũsio spahadaje, jon swaim čaradom pačnie rajicca, ale bartnik nie pawinien hetaho dapašćać, bo bolš tut budzie bzynku, jak praŭdziwaj karyšci.

17. Pačym paznać, što pčoly choćuć rajicca?

Pčoly, katoryje majuć rajicca:

1) ũžo pad kaniec traŭnia pierastajuć ciachnuć pčalinuju wašcynty, a bdujuć tolki trutniowuju, kab było kamu zapłodzić maładych matak;

2) zakładajuć matečniki i hadujuć nowych matak;

3) maładyje sašsim pierastajuć pracawać, a staryje tož niaduža što robiac; wupačeny nawat užo wosk kidajuć u šmiaćcio na dnie wulla.

4) u wulli pamienšwajecca dzietak, bo matka mienš jeść i mienš čeryć, kab była labčejša i sprauńniejša da lotu.

5) časć pčolaŭ šukaje sabie u pustych wullach, abo ŭ dupłach starych dreŭ nowaj kwatery.

6) na niekolki užo dzion pierad samaj rojkaj pčoly wisiać hrankami kala wylotn, nawat pamižy 9 i 11 hadzinami, tahdy jak inšyje raji ŭ hetym časie nosiać charčy, skolki mohuć.

7) matka ŭ takim wulli, pačynaje wiečarami i rankom cianusińka pieć, jakby jhrać na małej žalejce.

Pa hetych, znakach paznaješ, što pčoly choćuć rajicca. Woś kali ūsio budzie jści, jak patreba, to na druhi dzień pa zaskarupleńniu pieršaho matečnika, znaćć u 10 dzion pa zniasieńniu jaječka, a na jaki tydzień pirad tym, jak maje wylupicca pieršaja matka, spadziwajsia rajeńnia. Woś i piłnuj, kab nie ūciakli.

18. Jak spaćkać bartniku nowy roj?

Paznaŭšy, što twaje pčoly choćuć rajicca, treba ūsio da hetaho pryspasobić. Bo časami bywaje tak, što wychodzić roj za rojem, a bartnik łamaje ruki, što wulloŭ, jašće nie nastaraŭsia; a ŭ šapku jaho nie pasadziš! Woś treba začasu pryspasobić wulej, rajnicu ci rešata, drabinu i piłku, wiadro wady i si-kaŭku, ci krapidla, padkuračku i parachna, draciany matečnik, ramki z naklejenymi pačatkami i rešta, adnym słowam, treba mieć pad rukami ūsio, što tolki

može być patrebna. Sam wulej, nacioršy čym-niebudź takim, što pčoly lubiać (hl. str. 19), pastaŭ užo na toje miejsce, dzie jon maje stajać zašsiahdny,—niedzie padaš ad taho, skul wylacielu i ŭ chaładku. Zawiešywajecca ŭ jim dla słabaho rajnu 6, dla siaredniaho 7—8, a dla silnaho 9 ramak, pašla, ježli budzie patreba, prystawiš bolš.

Pieršakam dawaj bolš, pazniejšym mienš. Redka kali traplajecca, što pčoly ūraz pa wylocie z wulla wybirajucca ŭ darohu, a zwykła siadajuć pierš dzie-nibudź na halinach dreŭ, kab trochi addychnuć i sabraca ŭ hramadu. Woś kali na twajej pasiece dreŭ niamaš, paŭtykaj chacia niekije wieški ci hustyje haliny. Na ich pčoly i pačaplajucca. A ŭ samy užo dzień rajeńnia piłnuj dobra ŭ tym časie, kali najlepš rojacca. Raji sa staroj matkaj wychodziać pamižy 11—1 hadzinami i tolki ŭ pieknuju pahodu, a z ma-ladymi, dy jšće nie zapłodženymi, razna bywaje, ča-sami a 8 rankom, a časami ŭ 4 pad wiečar. Kaliby ŭ tym samym dniu niekolki chacieło rajicca, to lepš užo ich prytrymac, pakul nia ūchodaješ adnaho, bo mohuć zbicca ŭ wadnu hramadu, a tahdy chłapotaŭ nie mała. Prytrymaješ ich abo dmuchajućy ŭ wyloty dymu, spryskiwajućy pčoł wadoj, abo tak zasitka-waŭšy wyloty, kab mahli wychodzić pčoly, a nie mahła matka; prystawiš kusok adharodnaj blachi, matka i nia wylazie, a biez matki i pčoly nia pojduć. Mo časami zdarycca, što wylaciać i biez matki, ale na-peŭnie iznoŭ wiernucca damoŭ.

19. Jak wychodzić roj i jak jaho łowić?

U samy dzień rajeńnia užo kožny, nawat ma-łoja dzicia, paznaje, što pčoly choćuć rajicca. Wyla-

tajuć z wialikim bzynkom, lotajuć kala wulla celymi hramadami, wabiućy swaju matku. A kali matka wylacić, kidajucca na sustreću i laciać tam, dzie jana ich pawiadzie. Woś bartnik u hetym časie pawinien uziać čysty matečnik i, padyšoŭšy z boku, pilna hladzieć, ci nie ŭbaćyć samoj matki. Wielmi dobra by-łob, kab ciapieraka ŭdałosia jaje zławić: napalawinu mienš pašla mieŭby chłapotaŭ. Zapłodzenaja matka uie zaraz uzdymajecca lacieć, a pierš trochi lazić pa wulli; tahdy to jaje najchutčej uchopiš i pasadziš ŭ matečnik. Prymacawaŭšy pašla z matečnikom u rajnicy, abo inšym jakim naćyńniu i pačapiŭšy na tyčce, padymi ŭ haru i narychtuj ŭ toje miejsce, dzie naj- bolš lotaje pčoł. Jany, pačuŭšy swaju matku, ŭraz sabiarucca da rajnicy. A kab išče achwatniej sabiralisia, ŭstaŭ tudy ramku z naklejenym sušom abo kuskom wuzy. Kali ŭžo ich sabiarecca bolšaja časć, to spuści rajnicu na doł i pastaŭ hdzie niebudź blizka taho miejsca, a prylacić i rešta. Začyni pašla rajnicu zasaŭkaj, abo, kali heta budzie inšaje naćyńnie, to nakryj zwierchu radziahaj. Absadźywać pčoł možna abo ŭraz že, abo jšče lepš wiečarom pirad zachodom sonca. Ciapier pakul što pastaŭ ich hdzie niebudź u ciomuym, chaładnawatym miejscy.

Sabraŭšy pčoł da rajnicy, pamiarkuj, što z imi rabić—ci absadzić ich na nowym miejscy, ci padsilić inšy słaby roj, ci mo wiarnuć na staroje miejsce, skul wylacieli. Tut treba brać pad uwahu samy čas, kali zrajilisia pčoły i wialičyniu rajnu. Pozny roj nie pašpieje narabić sabie miodu, a słaby nie zdaje, bo pieršy nia budzie mieć času, a drugi—rabočaj družyny. Dobry roj u traŭniu ważyć 3 funty, ŭ čerwie- niu 4—6, a ŭ lipniu 7 funtoŭ. Paźniejšyje raji užo nia dobryje, choć wažać šmat bolš.

Ciapieraka skažu, što rabić, kalib zławić matki pry wylocie nie ŭdałosia.

Pčoły, jak ja ŭžo kazaŭ, redka kali adrazu ucie- kajuć, a pierš sabirajucca ŭ klubok hdzie nibudź na halinie, abo rastaŭlenych wieškach. Dzie ich najbolš pry rajenniu lotaje i bzynćyć, tam jany i absiaduć; sa staroj matkaj čaplajucca nizka, a z maładymi abo saŭsim nie siadajuć, abo wielmi wysoka. Kab chut- čej sabiralisia ŭ hramadu i nie tak prytko ŭciekali, možna papryskać ich wadoj, abo pasypać piaskom. Sabraŭšychsia užo ŭ hramadu, treba ahrebać u ja- koje nibudź naćyńnie, najlepš u rajnicu. Dziela he- taho, kali absieli na halinie, to abo strachani raptoŭna ŭ padstaŭlanoja naćyńnie, abo, kali nie škada, adrež aściarožna halinu pilkaj i tak razam s pčałmi zania- sieš u wulej. A kalib pačapilisia nie na halinie, a na samym kamli, to zhortywaj ich skrydełkam.

Usio heta rabi spakojna, aściarožna, a zarazam skoreńka, bo nia wiedama, ci zachoćuć ždać, jany mohuć u koźnaj chwili sarwacca a tahdy—bywaj, zdaroŭ. Zdarywałasia mnie nie raz widzieć, jak pa wioskach sabirajuć raji. Bože Ty moj mileńki, skolki tam homanu, biahni, sumatochi! Čubochajuć na bied- nych pčołak wadu celymi wiodrami, jakby chacieli ŭsich da adnej patapić, a za što, dyk nia wiedaju, chiba za toje, što choćuć pabolšyć bartniku pasiekul. Nahlumiac biednieńkich ci mała, časami i samu mat- ku, a pašla dziwiacca, što pčoły nie narabili miodu.

20. Što rabić, kali naraz wylacić niekolki rajou?

Časami može tak, zdarycca, što ŭ adnym časie wylacić niekolki rajou, što tahdy rabić? Tut bartniku chłapotaŭ trochi bolš i jon, kali tolki može, pawinien

da hetaho nie dapaścić. Dobra jšće, kali absiada-juć ũ asobnyje hramady, tahdy tolki treba spiasyć, kab paspieć zhrabści koźnuju, ale jak sabjucca ũ wadnu kuću, što tahdy paradziš? Drennaja budzie dzieła, ale ũsiož taki jość i na beta ratunak. Pierš — najpierš treba dobra papryskać pčoł wadoju, a pašla waźmi duży koš, abo skrynku i, pryspasobiuŕy tam paru ramak z naklejenymi paćatkami, abo, kali hetaho niemaš, paru pućkoŭ halinaŭ, strasi tudy ũsich pčoł i, nakryuŕy jakoj redziohaj, pastaŭ u ciomnaje chalađnawataje miejsce. Tam jany užo sami z saboj paradziać. Kali jašće abiedzwie matki żywyje, jany rozdzielacca na asobnyje raji, ale kali tolki adna astalasia, to zlućacca ũ adzin, ale silny roj. Možeš tak u adnym naćyńniu i sumyślna zlućyć dwa słabšyje raji. Škada tolki časami ich tak lućyć asabliwa, kali heta buduć abodwy pieršaki, dy jšće silnyje. Ssyp tahdy paławinu da inšaho naćyńnia, prykryj brėdkaj i, pastawiŭy ũ ciomnym miejscy, prysłuchi-wajsia, katoryje nie majuć matki. Tyje, što siadziac spakojna, napeŭnie majuć, a niespakojnym abo dadaj zapasowuju matku, abo, jeźli nie maješ, absadzi na ramce s ćerwoj, a jany užo sami wyhadujuć sabie nowuju.

21. Jak absadzić roj?

Sabrauŕy roj da rajnicy ci inšaho naćyńnia i zmiarkawaŭy, ci z jaho moźe być karyść, ci čas išće dobry, słowam, ci stoić jaho absadzwać na nowym miejscy, zabirajsia da samaho dzieła. Robicca heta abo ũraz, zhrobšy roj, abo paźdaŭy da wiećara, ale wielmi doŭha trymać tak pčoł nia moźna. Wulej i ũsio, što tolki patreba, užo zaŭčasn pawinny być pryspasobleny. Ciapieraka waźmi tolki rajnicu s pćalmi

i, razsunuŭy ũ wulli ramki, strachami tudy ũsich biaz usiakich ceramonij. Padkuryuŕy pašla trochi dymom i abharnuŭy mokrym piarom, zsuŭ pamalusiŭku ramki i pryćisni zatworom. Matku, jeźli jaje pierš chapnuć uđalosia, treba pryspasobić dzienibudź pamiźy ramkami. A kali matki nie ũchapiŭ, to wysypać pčoł z wierchu nia dobra, lepš užo prystawić da zatworu s calowuju došku i, trochi padkurywajućy i pamaha-jućy mokrym piarom, upušćać ich tudy da siaredzi-ny. Jany pamaŕyrujuć jakby sałdaty na wajnu, a ty piŭnuj, mo ciapier matku złowiš. Absadźenyje na no-wym miejscy pčoły ũraz biarucca da raboty; nazaŭtra treba tolki pahladzieć ci ũsio ũ paradku. Matku wy-puściš, kali užo pčoły paćnuć ciahnuć wašćynu.

P. Bertran radzić padać im funt hustoha syropu, abo jšće lepš ćystaho miodu, kab chutćej zrabilli ũ wulli paradok. Kalib na toj ćas prypala niahoda, to treba padkarmliwać, aź pakul nie zdalejuc wylacieć na miodabrańnie.

22. Što rabić, kab absadźennyje pčoły nie ũciekali?

Moźe časami tak zdarycca, što bartnik, absadziŭy nowy roj na świeźym miejscy, zaciraje sabie ruki i lićyć pryšlyje dachody, ale kali pa niekoľkich dnioch pabaćyć, a ũ wulli ni wodnaj pćalinki! Pry-ćyny hetakaj ućiećki moħuć być raznyje: abo wulej pachnie ćym-nibudź takim, ćaho pćoły nia lu-biać, abo ũ wulli ciasna i wadna, abo stracili matku ũ ćasie wiasiella — słowam štoś tut dy nietak, jak patreba.

Woś bartnik pawinien pry absadzwańniu pilna

na ũsio zwaŕać i trochi pćołam dahadzić. Dziela peŭniejšaho prytrymańnia pćoł, ũstaŭ trochi pćalinaj ćerwy.

23. Što rabć, kab pćoły nie rajlisia?

Woś pćoły, jak widać pa raznych prymietach, choćuć rajicca, ale heta rajeńnie saŭsim nie patrebna: jano nie pryniasie polzy,—jak prytrymać ich?

Prawietrywaj wulej, pabolšwaj hniazdo, dadajućy paćatkoŭ, miód wybirać na centrabiezie, a najhlaŭniejšaje, pawyrezwaj matećniki, pakidajućy tykiele adzin, abo skolki treba. Aproć taho možna zakratawać wyloty takimi zasoŭkami, praz katoryje mohuć prałazić pćoły, a nia moŕe matka. Tahdy pćoły z maładych matak wybiaruć sabie adnu, a reštu pazabiwajuć.

Kali znoŭ pa pieršaku wybiraćecca druhak, to možna zrabić iŝe tak: adstaŭ stary wulej u storanu i padaj jamu ũ sudzionce wady, kab mieli s ćaho rabić korm dietkam. Na jaho miejsce pirastaŭ wulej z pieršakom. Usie staryje pćoły zlaciacca ũ nowy wulej, a ũ starym maładyje zahryzuć liŝnich matak.

24. Jak rabić nowyje raji?

Dasiul ja hawaryŭ ab naturalnym rajeńni, kali pćoły paćnuć rajicca sami saboj i ũ ćasie, kali im spanaraŭna. Ale možna jŝe rabić nowyje raji, choć pćoły nia rojacca. Pieršaje mienŝ patrabuje ad bartnika nawuki i prachtyki ale ŝmat bolŝ chlapotaŭ

i rastraty bo musieć pilnawać cełymi hadzinami nieraz praz niekolki dzion, a nie dapilnuje, dyk i pa pćołach; musie ćaplacca pa drowach, i zbirać ich; mohuć pćoły sa swaim rajeńniem zapazdać, a tahdy kuplaj im korm za ćystyje hroŝy; absadziŝ—znoŭ mohuć ũciakćy — adnym słowam mnoha biady z hetym, wielmi mnoha. Niamaŝ usich hetych chlapotaŭ, kali ŝtućnie robiŝ nowy roj. Tamu to ni wodzin prachtyćny bartnik nia budzie ŝdać, pakul sami pćoły ũzdumajuć rajicca: jon budzie imi rasparadŕacca, jak jamu spanaraŭna.

Woś choćućy pabolšyć swaju pasieku, treba ab hetym dumać iŝe wiasnoju, kab usio, ŝto tolki budzie patrebnae, zaŭćasu pryspasobić. Padaj tahdy pćołam kormu, kab matka bolŝ naćeryła i prybyło družyny, padaj paćatkaŭ, kab narabili nowym rajom waŝćyny na hniezdy, pryspasob nowych wulloŭ i t. d.

Patrebny toŝ buduć maładyje matki, katorych abo sami pćoły sabie wyhadajuć, abo jŝe lepŝ, kali bartnik adwiadzie sumyŝlna na toje adzin wulej i ũ im wyhaduje dla ũsich razam. U pierŝym razie treba nadta doŭha ŝdać, a tymćasam pćoły buduć hultawać, abo iŝe na toje licho paćnuć rajicca. Lepŝ uŝo čaj bartnik sam pakłapacicca, ab nowych matakach, bo choć budzie mieć krychu raboty, ale zatoje i karyŝci mnoha.

Za jakije 8—10 dzion pirad tym, jak budzieŝ rabić nowy roj, adbiary u adnaho z najsilniejšych i najlepŝych rajoŭ matku i abo zaduŝy jaje, abo zamiani joju ũ inŝym wulli blaŕejŝuju. Pćoły, paćnuŝy swajo siroctwa, trochi pabiadujuć, a paŝla zaloŕać matećniki,—ćaho nam i treba. Woŝ za jakije 10 dzion lićućy ad dnia, kali zabraŭ matku, zabirajsia rabić nowy roj. Bartniki majuć na heta mnoha sposaboŭ,

dyk ja tut apišu tolki tyje, što mnie bačucca naj-
lepšymi.

I sposab. Wybraušy ciopły, pahodny, biaz
wietru dzień, pirastaŭ wulej s silnym rajom, katory
chočeš razrajić kudyś u storanu, a na jaho miejsce
pastaŭ nowy, pusty, saŭsim da taho padobny tak,
kab wyloty prychodzilisia ũ tym samym miejsce,
dzie byli pierš. Atčyniŭšy pašla stary, razdziali hniazdo
na dźwie paławiny, s katorych adnu pakiń, a dru-
huju wybiraj i, abmioušy ũsich što da wodnaj pčoł,
pirastaŭlaj u nowy. Staromu pakidaj zaskaruplenuju
čerwu, a ũ nowy piranoš šwiažejšuju. Skolki ramak
adnamu i druhomu niestanie, dastaŭ pačatkami, abo
jšče lepš cełymi šmatami pustoj waščyny. Woš dzieła
i končena. U adniesienym, starym wulli astanucca
maładyje pčoły sa staroj matkaj, a da nowaho zle-
ciacca ũsie staryje i, ũbacyušy što nie majuć matki,
załožuć matečniki. Padaj maładym wady ũ sudzionce
i piłnuj, kab nie ciarpieli hoładu, a starym padaj,
kali maješ maładuju matku, abo chacia matečnik.

II sposab. Z niekolkich silnych rajoŭ biary
da adnej rajnicy pa krysie maładych pčoł, bačućy, kab
nie zabrać u ich matki. Kury pry hetym dymom
i krapy pčoł sytaj, kab nia hryźlisia. Nabraušy ũžo na
ceły roj, ssyp da nowaho wulla, ustawiušy pierš tudy
jakije 6 ramak s pačatkami ci waščynaj i dwa, try
funty miodu. Dadaj pašla, ježli maješ u zapasie, ma-
laduju matku ci matečnik, abo ũ najhoršym razie
šmat pčalinaj čerwy, pastaŭ u sudzionce wady i pił-
nuj, kab jany nie ciarpieli hoładu.

III sposab. Z dwuch silnych rajoŭ, waźmi pa
2 najpiakniej začeraŭnyje ramki z maładymi na ich
pčołami i pirastaŭ u nowy wulej, bačućy pry hetym,
kab nie zabrać matki. Zamiesta ũziatych pastaŭ puš-

toj waščyny. Dastaŭ pašla da tych 4-ch išče 2 ramki
z waščynaj, čaplajućy pa bierahoch, padaj wady i pił-
nuj, kab nie ciarpieli hoładu. Kalib uziatych pierš
pčoł na dobry roj nie stała, to možna jšče prybrać
z susiedzkich rajoŭ. Nazaŭtra možeš padać im za-
pasnuju matku, abo prynamš matečnik.

Jošć jašče šmat inšych sposaboŭ, ale tyje ũžo
nie tak lohkiye, dzieła taho ab ich nia budu hawa-
ryć. Najlepšy čas rabić nowyje raji—kaniec traŭnia,
pačatki čerwienia, tak kab byli hatowyje na hłaŭnaje
miodabraŭnie. Wybirajecca ciopły, biaz wietru dzień,
a da samoj raboty biarysia pamižy 9—3 hadzinami.
Nie hanisia tolki za nadta wialikim pabołšywaŭniem
pasieki. bo, jak ja ũžo nie raz kazaŭ, lepš mieć
niekolki rajoŭ, dy silnych, jak mnoha, dy błaħich.
Najlepš kali na dwa staryje prybywaje adzin nowy.

25. Jak padawać pčołam matečniki, abo zapasnyje matki.

Dzieła heta trudnaje i chlapatliwaje. Bo treba
wiedać, što pčoły nie takije ũžo durnyje, kab dalisia
abmanuć, jany prymuć nowuju matku tolki tahdy,
kali pačnuć swajo siročtwa. Adtaho zaŭsiohdy, pčoin-
čym padać pčołam zapasnuju matku ci matečnik,
treba roj asiracić i padaždać, pakul nie
paznajuć swajo hora. Nia treba tolki wielmi
adciahiwać, bo, kali załožuć nowyje matečniki, iznoŭ
nia prymuć twajho daru, chiba papsuješ ich rabotu.

Jak ũstaŭlać matečniki? Chaću ũ wulli
zamianić matku. Dzieła hetaho na 2—3 dni upie-
rad adbiraju ũ raju staruju matku, a kali pčoły pačnu-

juć swajo siroctwa, padam im zapasny matečnik. Rabi heta tak: wyrež hažom zapasny matečnik razam s kuskom waščyny tak, kab nie čaplać jaho i nie pamiać. U wulli, kudy choćeš jaho padać, wyrež tak sama ũ waščynie dziurku, wodluh matečnika, ũstaŭ tudy wyciaty matečnik i prymacuj dreulanyimi špilačkami (hwazdkami). Praz niekolki času pčoly matečnik pryklejuć, a špilki možeš wykinuć. Matečnik pawinien być zaskarupleny i niepapsuty, prymacawany ũ tym samym miejscy i pałažeńniu, dzie byŭ dahetul.

Jak padawać hatowuju ũžo matku? Šmat lepš padać pčolam hatowuju ũžo matku, treba adnak wiedać, što pčoly nie tak chutka dar twój prymuć. Upuściš nowuju, uraz paznajuć čuž-čužanicu pa zapachu i zahryzuć da śmierci. Treba pierš usadzić jaje da dracianoha matečnika i prymacawać a wulli niedzie pamižy začerennymi ramkami i tolki kali ũžo pčoly jaje abniuchajuć, da jaje prywyknuć i pačnuć pakazywać swaju pryjaznaść, možeš wypuścić—ale i to nie adrazu. Treba pierš zakleić dziurku ũ matečniku cianusińkim waskowym šmatkom, ũ katorym robicca niewialikaja tolki dziurka i niečaj ũžo same pčoly wypuścić swaju matku. Kali pčoly nowuju matku adrazu ũpadabali, to ũraz absiaduć matečnik i buduć siadzieć nie nadta husta raspuściŭšy krylcy, ale kali jana im nia spanaraŭna, buduć kidacca na matečnik i absiaduć husta jakby chacieli pierahryści draciny. Bieda tahdy matce, kali jaje wypuścić nieaściarožny bartnik! Kinucca na jaje, jak kušliwyje sabaki, i ũ adzin mih zakoluć.

Tak padajecca matečnik abo hatowaja matka raju, katory staroj nie maje, ale kali staraja dahetul išće ũ wulli, zamienu možna zrabić woš tak: na jakuju dobu pirad zamienaj, treba staruju ũsadzić

u matečnik i prymacawać tam, dzie siadzić najbolšaja hramada pčol. Na druhi dzień u toj sa my matečnik usadzi nowuju matku i prymacuj ũ tym samym miejscy, dzie byŭ pierš. Pa jakoj dobie možna maładuchu wypuścić, zaklejwajuć pierš dziurku waskowym šmatkom.

Časami mo tak zdarycca, što nowaj matki padsadzić ũraz nia možeš, a treba jaje prachawać praz niekolki dzion. Woš p. Dadan radzić trymać matku ũ cioplým miejscy, zapioršy ũ matečniku; karmić že treba tak: nakapaj trochi miodu na čysty papier i zawini ũ im matečnik. Hety prachtyčny bartnik kaže, što jamu ũdawalašia prachowywać tak matku praz doši doŭhi čas, asabliwie, kali začyniš z joju niekolki pčol.

26. Jak zamianić staruju matku maładoju.

Matka ũ wulli heta karalewa, haspadynia i radzicielka ũsich pčol. Ad jaje uwieš roj zaležy—dobrą matka—dobry i silny roj; blahaja matka, i roj ničoha nia stoić. Woš bartnik pawinien ũsialakimi sposobami staracca, kab jaho pčoly mieli dobrych matak. Kožnaja matka, jak wiedama, može pražyć da 5 hadoŭ, ale nia stoić jaje tak doŭha trymać, bo najbolš jana niasie jaječkaŭ ũ pieršym i druhim hadu, a pašla može saŭsim pierastać, abo pačnie niasci tolki samyje trutniowyje. Stul prachtyčny bartnik nia budzie trymać adnej matki daŭžej jak 2 -- 3 hady, a pašla zamienić jaje nowaj. Praŭda, što heta mohuć zrabić i same pčoly, ale ci stoić ždać? Bartnik chutčej može zmiarkawać, što pčolam i jamu samomu karystna.

Da zamieny matak zabirajsia za jakie 10 dzion pirad kancom hlaŭnaho miodabraŭnla; tahdy niamaš

užo strachu, što pčoly buduće rajicca i išče astannucca trutni, katoryje buduće patrebny da zaplodu matki.

Robicca heta sašim nie zamysławata: matku ũ wulli zadušy, adharodnuju blachu wymi, a hniazdo pamieňš. Asieročanyje pčoly založać matečniki, a za 10—13 dzion wyjdzie z jajka pieršaja matka i, kali joj wiaselle ũdasca, dzieła končena. Majučy niešta bolš wulloŭ, možna tak pastaracca, kab zamiena matk u bolšaj ich čaści prypała na adzin czas. Tahdy možna adwiaści na hadoŭku sumyšlny wulej i zamiest taho, što majuć hultawać usie, chaj hultajeć adzin ci dwa. Taki adzin roj może dać 8 i bolš maładych matak.

Wohdzie tož nie wialikaja mudrała; za 10 dzion da kanca hłaŭnaho miodabrańnia, adbiary ũ adnaho z najsilniejszych rajoŭ matku, wymi adharodnuju blachu i pamieňš hniazdo. Pčoly založać matečniki. Piłnuj ich, a pašla padawaj kožnamu raju pa adnym, paadbiraŭšy u ich pierš staryje matki. Kali ũžo abdzieliš usich, apošni matečnik pakiń hetamu raju. A kalib u wulli ũ hetym časie astalošia bolš matečnikoŭ, to nie twaja ũ tym biada: ũžo pčoly samy ich pawykidajuć, jak wylehniecca maładaja matka.

WOSIEŃ I ZIMA.

Miesiący: Sierpień, Wieresień, Kastyčnik, Listapad, Snieżeń itd. ¹⁾

27. Jak padbirać miod.

Kaniec lipnia, kaniec leta, nastupajeć wosień, čas haspadarskaho bahactwa. Pracawaŭ čelawiek ce-

¹⁾ August, September, Oktober, November, December i t. d.

luju wiasnu i leta, chaj ciapier zbiraje žniwa sa swajej pracy. Žonka napiace nowaho chleba, nawaryć smačnaho bačwińnia, dzieci natrasuć hrušak. Kožny padjeść skolki hodzie i budzie wiasioły.

A bartnik što ciapier zrobić?

Chadziŭ jon kala pčolak celuju wiasnu i leta, piłnawaŭ ich, karmiŭ, dahladaŭ, a časta wydaŭ hatowuju kapiejku; čas i jamu ahladać karyść sa swajej pracy i chłapotaŭ. Woš Božyje muški nie astannucca jamu daŭžnikami, za jaho pracu i hašcinu wypłaciać čyściusińkaj miadowaj patokaj i žaŭciusińkim woskam. Dobryje stwareńka!

Trudna skazać, kali pačynać padbirać miod. Jaby radziŭ čaściej zahladać da wulloŭ i ũsiohdy, kali ũbačyš, što ũžo pčoly zalili waščynu miodom, wyliwaj jaho na centrabiezje, a waščynu iznoŭ ũstaŭlaj. Twój interes wyciahnuć s pčolaŭ najbolšuju karyść, woš i nie dawaj im hultawać. Nie zaškodzić toki tabie wiedać, što najlepšy miod zaskarupleny, taki i wybirać; niezaskarupleny miod wielmi redki, maje ũ sabie šmat lišniaj wady, a dzieła taho może chutka skisnuć, — woš lepš trochi pačakać pakul pčoly zaskaruplać jaho.

Hniazdawych ramak nia stoić čaplać, chaj zaliwajuć ich pčoly miadom i dobra zaskarupliwajuć, — pojduć jany im na zimu. Nia drenna nawat, bylob sašim ich wyniać z wulloŭ i prachowywać niedzie ũ takim miejscy, dzie miod nie cukrawieje, a pčoly tymčasam u pustym magazynie achwatniej pracujuć. Tolki kali sašim mała waščyny, možna ašciarožna brać ich na centrabiehu i to tolki ũ pačatkach miodabrańnia, nie raniej jak 10 dzion pośle taho, jak adharodžena matka, inačej čerwa budzie niezaska-

ruplena, a dziela toho nahłumiš pčalinych bačarكوū i zapahaniš sabie miod.

Wybirać miod možna rožnymi sposabami. Daŭniej, a išče i siahońnia pa wioskach, wyrezwajuć ũprost waščynu z miodami, pakryšyŭšy ũ jakim nibudź načyńniu, stawiać u cioplju pieć. Tam heta kałamiesica toplicca, miod asiadaje na dno, a wosk ũsplywaje na wierch i zastyhaje ũ hrubuju skarupu. Ale taki sposab wybirańnia i spusćania miodu saŭsim nia dobry, bo i miod nie nadta čysty i pčolam papsuješ ũsiu ich rabotu. Budawaci nowŭju waščynu stoić pčalinaj raboty nie mała: musiać čaplacca ũ hetakije šnuročki, pacieć i jeść mnoha miodu; na kožny funt waščyny, kaže p. Bertrau, treba 8 funtoŭ čyściu-sińkaj patoki, a tymčasam kryŭdliwy čelawiek žyhane niekolki razoŭ nažom i pa ich pracy!

Woś, kab pamienšyć pčolam raboty, wydumali siahońnia wučonyje ludzi takije mašynki, na katorych možna wylić miod, nie pamiaŭšy waščyny. Zawiecca jana centrabičaj. Wialikaja heta padmoha ũ pasieč-naj haspadarcy. Pustuju waščynu možna padać pčolam iznoŭ, a za niekolki času zaljuć miodam poŭna.

Samo saboj rozumiejecca, što z mašynki može karystać tolki toj, chto zawioŭ ramowyje wulli, bo wyrezanych s kałodaŭ kuskou tudy nia ũstawiš. Woś wyniaŭšy z wulla ramku, abmiaci z jaje ũsich pčol, zdymi ašciarožna pasiečnym nažom zaskaruplinu i, ũstawiŭšy da centrabiči, kruci s pačatku ašciarožna pašla chutčej, ale roŭna i nia turzajućy, to ũ adnu, to ũ druhuju storanu. Pa 3—4 minitach, kali ũžo miodu trochi nadciače, treba ramku wyniać i, pirawiarnuŭšy na druhi bok, krucić znoŭ. Pašla išče raz abiarnuć i ũžo krucić, aŭ pakul nia wyciače ũwieš da apošnij kapli. Biaz hetych piramienu mahlib

papokać waskowyje čarački. Časami može być miod nadta husty i nie zachoće wyciekać, tahdy patrymaj jaho na soncy abo ũ cioplaj chacie. Da samaho wybirańnia najlepš uziacca pamižy 10 — 3 hadzinami; wyliwac miod na centrabičie, treba niedzie padaš ad wullaŭ, najlepš u jakim budynku, a to praharnyje pčoly pačnuć krašć čužy miod (hl. str. 37). Woś kab hetaho licha nie było, wyloty ũ wullach u hetym časie pamienš, a ramki z miodam piranoš u rajnicy.

Wylity miod na centrabičie treba pracadzić praz hustoja sitačka, bo nie biaz toho, kab nie nalacielo tudy raznaho šmiećcia, ci abłomkaŭ waščyny.

Ačyščeny ũžo miod treba parazliwac u načyńnia. Woś hetyje načyńnia mohuć być raznyje: dubowyje baryłki najlepš, ale kali hetych niema možna zlić i da blašanych, hlinianych aŭ šklanych pasudzin, asabliwie kali miodu nie nadta šmat. Treba tolki, kab ci takoje ci inšaje načyńnie było čystaje, suchoje i kab ničym nie pachła, bo može hetaho zapachu niaciachnuć miod. Hladzi toŭ, kab nie papała tudy ni wadna kapla wady, abo inšaj makraty, bo heta može papsuć miod. Načyńnia pawinny być ščytne зробleny, bo miod najmienšuju ščełku znajdzie. Bačyŭ ja, jak adzin bartnik, robiaćy baryłki, zakładaŭ pamižy klepkami kanaplanyje knociki i heta wielmi mnie prypała da smaku. Zliŭšy pracedženy miod da načyńniaŭ, treba pastawić ich dzie ũ suchim miejscy i pakinuć praz niekolki času niezakrytymi, to jon krychu zhušćieje i ũsiakaje šmiaćcio, ũsplynie na wierch a pašla ũžo lohka sabrać jaho pasiečnym nažom. Kali ũžo miod saŭsim zastynie, treba jaho nakryć zwierchu waskawanym papierom ci pałatnom i čystym denačkom i, tak aparadžena ho nie warta ũžo ručać, kab nie straciŭ swajej dabraty. Pradawać toŭ lepiej razam z načyńniem, bo tahdy

i bartniku niamaš chlapotaň pirakladač i kupcu: miod nie stracić toho pieknaŝo pachu, budzie miod, jakby tolki ŝto wybrany z wulloŝ.

Prachowywać miod treba dzie ů ciomnym, suchim, prawieůnym miejŝcy, naprymier u swironku, bo ů inŝym miejŝcy moŝe saŝsim skisnuć, asabliwie kali jon liŝnie redki.

Waŝcyny lepŝyje kuski abo padajucca ůraz pćo- lam znoŝ, abo prachowywajucca ů suchim miejŝcy da pryŝlaho leta, a mienŝyje kuski i wielmi staruju waŝcynu najlepŝ piratapić na wosk.

Chawać waŝcynu treba ů suchim, prawieůnym miejŝcy, kudy nie załaziać myŝy i matylicy, katoryje nadta na jaje lasy. Najlepŝ mieć sumyŝlnuju da hetaho skryniu, abo ŝafku ů katoraj parobleny takije samyje felcy, jak i ů wulli. Woŝ u hetyje felcy mo- ŝeŝ ćaplać waŝcynu ů ramkach i, padkuryŝy sieraj, a ŝćytna zaćyniŝy, aboroniŝsia ad niaproŝenych haŝciej.

28. Jak spuŝćać wosk.

Prosta z waŝcyny iŝće ŝwiećki nia zrobiŝ; cho- ćućy mieć piekny, ŝaůciusiŝki wosk, treba trochi pa- marudzić, bo ů waŝcynie ŝmat ćaho niepatrebnaŝo, ad ćaho treba jaje aćyŝćić. Woŝ ab hetym ćyŝćeŝni paru slaůcoŝ ćaću tut skazać.

Majućy tolki trochi waŝcyny nie warta z jeju peckacca; lepŝ pamiać padahreŝy ů niawialićkije gałki, kab nie wysychała i paŝdać pakul sabiarecca bolŝ. Najlepŝ spuŝćać wosk pad kaniec leta, kali ůŝo pćoł

aparadziŝ na zimu, i za adzin raz stapić usiu swaju waŝcynu.

Prystupajućy da hetaho, pryspasob pierŝ mie- dziany, ů siaredzinie paliwany harŝćok, paru inŝych pasudzin, miaŝoćek z redkaho, ale mocnaŝo pałatna, klinkom, jak na syr, kaćałku, kab atciskać — słowam usio, ŝto patrebna. Pakryŝyŝy paŝla gałki na drabniusiŝkije kusoćki, syp u kaciałok' trochi bolŝ jak da paławiny i, naliŝy wady da samaha wierchu, hatuj na słabym ahniu, ćasta mieŝajućy, kab nie pryharen. Kali saŝsim rastopicca, treba jaho pra- cadzić praz pałatniany miaŝoćek. Wotaŝ, zmaćyŝy miaŝoćek u haraćaj wadzie, lij tudy rastopleny wosk, a jon budzie ŝciakać u pastaůlenaje naćyŝnie. Zawia- zaŝy paŝla miaŝoćek wiaroŝćynaj, wyciskaj u su- myŝlnym da hetaho pressie, abo prosta wałkom, pali- wajućy, ćasta haraćaj wadoj.

Kali ůŝo ciekci pirastanie, zastyłyje ů miaŝoćku fusy iŝće raz pirahatuj z wadoj i znoŝ wycisni. Ale i pa druhim razie fusaŝ nie wykidaj, bo moŝna ich pra- dać na ŝwiećnych chwabrykach pa 2 — 5 kap. za funt. Pracedŝeny takim paradkom wosk budzie ůŝo doŝi ćysty, ale nie saŝsim: treba iŝće, kab jon skla- rawaŝsia. Padrabiŝy tady iznoŝ na malusiŝkije ku- soćki, raspuŝci jaho na małym ahniu i adstaŝ na nie- kolki ćasu niedzie ů ciopłaje miejŝce. Kali tam usia buza asiadzie na dno, zliwaj wosk aŝciaroŝna ů raz- nyje formy np. talerki, salaterki ci łatuŝki i t. d., zmaćyŝy ich pierŝ ŝciudzionaj, salonaj wadoj. U he- tych formach, ćhaj zastyhaje wosk niedzie ů ciepłym, spakojnym miejŝcy; ćym ciapleŝsaje budzie miejŝca, tym raůniej asiadzie wosk. Paŝla wybiary s formaŝ, i dzieła kanćena. Funt takoho wosku stoić u pra- daŝy 55—75 kap., a pud 22—30 rubloŝ.

29. Jak pryspasobić hniazdo na zimę.

Pad koniec leta, kali Źžo pčoly wyhubiac trutnioŹ, čas pryspasobić pčol na zimę. Atkladać hetaho wielmi nia možna, bo treba, kab pčoly pakitawali špary, zaskarupili miod—słowam zrabili Ź wulli paradak. Užo Ź letku pawinien bartnik dumać ab zimawaŹni pčolam i pastaracca, kab u wulli było 8—11 dobra zaroblennych s pieknaj pčalinaj waščynaj ramkaŹ, bo inačej budzie mnoha chłapotaŹ, a mo i prymoryš biednych pracaŹničkaŹ hoładom.

Hniazdo rabi tak: adsunuŹy trochi zatwor, wymaj pa adnaj ramce i, zharnuŹy stul pčol, čaplaj ich u rajnicy, abo Ź wulli z druhej starany zatworu. PiranizaŹy tak aŹ da adharodnaj blachi, wymi samu blachu i wypuści na wolu matku. AtsunuŹy pašla tyje 3—4 ramki, katoryje dahetul byli za adharodnaj blachaj, wymiaci stul miortwych trutnioŹ, a budzie ich niemała.

Wybiary ciapier 7—9 najpiakniejszych ramak, bačućy, kab byli dobra zaroblenny, roŹnyje biaz Źsiakich harboŹ, nie nadta staryje, s pčalinaj waščynaj i naskolki možna z zaskaruplennym miodam. Hetyje woš ramki dasi pčolam na hniazdo. Miodu Ź ich pawinno być 25—35 funtoŹ (mierycca na woko), bačućy na toje jakaja družyna raju. Spamiataj pry hetym, što lepš dać zališnie, jak zamała, bo jak ciapier im paškaduješ, dyk jany tabie pośle nie daduć karystać sa swajej pracy. Ramki, katoryje pakidaješ pčolam na zimę, nie pawinny być zality miodam ad wierchu aŹ da samaho dołu, lepš kali zality da paławiny, abo Ź trećiaj swajej čaści, a z dołu jošć šmat pustoj waščyny. Na hetaj waščynie pčoly siadziac zimoj, bo miod ad

marozu robicca wielmi ściudzionym i pčoly na im by pamierzli. A kalib ceła-zaroblennych ramak nia było, to možna nadštukawać, robiaćy z dźwiuch abo nawat i troch adnu, treba tolki dobra abmatać ramku mocnymi nitkami, kab nie wypadała wuza; pašla pčoly užo same prykitujuc wuzu da ramki, a nitki pawykidajuć. Kalib znoŹ byli ramki tolki zalityje z wierchŹ aŹ da samaho dołu, to možna, abo padrezac i Źstawić tudy šmat pustoj waščyny, abo zniac naŹom trochi zaskarupliny i wylić miod na centra-biezie.

Najlepšyje ramki, znaćyć celyje, s pčalinaj waščynaj i nie nadta staryje, čaplaj pry ščytowaj ścianie, a tyje, Ź katorych najbołš miodu—Ź siaredzinie hniazda; apošniuju ramku treba na jakije 2 cali padrezac, kab wiasnoj chutčej možna było zmiarkawać, što robicca Ź wulli.

PryspasobiŹy takim paradkam usio hniazdo, biary ciapier 3 ramki, katoryje byli dahetul za adharodnaj blachaj i, abharnuŹy z ich usich što da adnej pčol, pačapi Ź wulli z druhej starany zatworu. ZahnaŹy pašla Źsich pčol da hniazda, začyni jaho adharodnaj blachaj, a pačapiŹy pry joj tyje 3 ramki prycišni zatworam.

Ź hetych apošnich ramkach budzie išče čerwa, woš jana i wylehniecca za jakije 3 niadzieli. Reštu niepatrebnych ramak zabiary damoŹ, abo kali pčoly nie nadta majuć miodu, a tabie patrebna pustaja waščyna, to pakiŹ ich u wulli z druhej starany zatworu, padłaŹyŹy pad dźwierki na epodzie niewialickaje palenca, kab mahli tudy Ź wyjaci pčoly i wybrać miod. Woš za niekolki času jany heta i zrobiać: piraniasuć Źwieš miod da mahazynu, a pustaju waščynu moŹeš pryniac. Zamykaj tolki wulej ščytna

i pamiensš wyloty, kab nie zalezli tudy kradziuki (hl. str. 37).

30. Apošnije ahledziny wulloŭ i jak atulać hniazdo na zimu.

Za niadziel try pa pryspasableńniu hniezdaŭ na zimu, wylupiacca apošnije čerwiački, katoryje dasiul byli išče ŭ tych 3 ramkach pamižy adharodnaj blachaj i zatworam. Atsunušy tady zatwor hladzi—wylahlasia čerwa, dobra; nie, išče paždzy niekolki dzion. A kali wylehnucca ũsie što da adnej pčaliny, adharodnuju blachu i hetyje 3 lišnije ramki wymi i, padmiošy išče raz dobra wulej, začyni ščytna zatwor. Hniazda ciapier nie čapaj, bo papsuješ tolki kitarwańnie, chaj jano užo tak budzie až da samaj wiasny. Dobra byłob pirad tym, jak maješ prysunuc zatwor, parabić u wuzie praz usie ramki wostrym, hladkim špurnalom niewialikije dziurki, kab pčołam lahcej było piralazić zimoj z ramki na ramku. Prysunušy zatwor, ablaży hniazdo sumyšlnymi da hetaho paduškami, (hl. str. 17) ale kalib pašla nastala na dware haračynia, to paduški treba abo sašsim adniac, abo prynamš pirawiarnuc ich doškaj da hniazda. Zasoŭku pry dolnym wylocie sašsim zasun, a pry wierchnim pakiŭ šparu tolki na dźwie pčaliny; mastok pry wierchnim niechaj pakul što astaniecca. Ale kali užo nastawie niahoda i marozy, to jaho adkinieš, a ũsio pustoja ŭ wulli miejsce zapchaj salomaj, sienom, suchim lisciem, mocham, siečkaj ci miakinaj, (najlepš miocham ci miakinaj), a zrabiušy heto, začyni wulej ščytna, ale tolki nie nadta stukaj, bo može abarwacca miod i padušyc pčoł.

Ŭsio heta rabi dobra, a nie tak aby tolki z ruk zbyć, bo zimoj nie paprawiš—jak zrobiš wosieńniu, tak stajaćmie az da samaj wiasny.

31. Zimowańnie pčoł.

Što rabić s pčołami zimoj?—Možna skazać, što ničoha, abo wielmi mała. Dobra aparadženy wulej waršaŭski može stajać na tym samym miejsy, dzie stajaŭ letam, at času tolki da času, asabliwie pa bolšych kudasach, spahlaŭ ci nie zaniasto śnieham wylotaŭ, abo ci nie zapchalisia jany śmiaćciom, abo miortwymy pčałmi: pčoły mahlib tahdy padušycca. Ale chadzi ŭ hetym časie kala wulloŭ wielmi cicha i asciarožna, bo pčoły zimoj, kab im było ciaplej, žbirajuca ŭ wadzin klubok, a ũsiakaja stukatnia i nie-spakojstwa razbiwaje hety klubok, pčoły razlaziacca na ũsie storany i hinuc cełymi hramadami, abo pačnuć jeści miodu nia ŭ mieru i pachwarejuć. Stul wielmi niadobra robiać tyje, što ŭ hetym časie ũpušcajuć u pčalnik šwiniej, awiečak, koz, abo inšuju żywiołu. Kab na pasieku nia wielmi dachodziŭ wiecier, asabliwie kali niemaš tam dreŭkaŭ i kustoŭ, možna naŭtykać raznych, hustych halinaŭ, a kab pčołaŭ nie wabiła sonca, možna pirad wylotam pastawić došku.

Papraŭlac ciapier užo ničoha nia možna, chiba tolki ŭ nachalnaj patrebie i to nie na dware, a ŭ chacie, zataliušy pierš usie apryč adnaho wokna. A tak, zdajecca, inšych chłapotaŭ až da samaj wiasny niamaš.

Majućy tolki niešta bolš času dobra byłob narabić nowych wulloŭ i inšaj pasiečnaj pryłady ŭ zapas, bo, jak kažuć, ad prybytku haława nie balić,

a ů patrebie to časami i wielmi za uham zašwiarbić. Chaj tož ciapier bartnik čytaje raznyje knižki i hazety i abdumywaje, jak paprawić swaju haspadarku. Inšy mo na knižku ci hazetu nia budzie mieć lišniaj kapiejki, ale bartniku ůsiohdy pčoly pryniasuć, chaj tolki nia addaje zamiest prašwiety na harełku, abo inšnja atratu.

32. Što rabić z miodam?

Bohu dziakawać praca maja ab haspadarce ů wulli končena. Ciapier na azadzie chaću jšče paru sloů dadać ab tym, što rabić z miodam.

Pierš-najpierš radziůby nie pažaleć jaho sabie samomu i ůsiej chatniej družynie i padješć skolki hodzie; bo niemaš ničoha tak zdarowaůo jak miod. Pčoly nanasili jaho z raznych kwietak i ziella, a ůšak kožnaja wiaskowaja baba wiedaje, što naparyůšy ziella, ci raz možna prahnać i nadta drennuju chwiarobu. Ad miodu, čelawieku prybywaje žyćcia i siły, robicca jon žwawiejšym i spraůniejšym. Son bartnika spakojny, żywie jon doůha, chwiaroby zahladajuć da jaho chaty redka—prasuniecca jon pa hetym šwiccie sałodka i miła. Treba ůsiož taki wiedać, što lašnie dziela taho, što miod takaja dobraja reć, jaho nia možna naraz duža mnoha ješći, „dobraho patrochi“ kažuć rozumnyje ludzi. Spažyć naraz paru lyžak — budzie i ů mieru, i smačna, i zdorawa. Sam ty moh sprachtykawać, što kali zješ boli miodu, jon pačynaje piaćy ů horli a časami zabalić i brucha, abo išče horš bywaje. Treba ů kožnaj rećy mieć mieru, ato inšy la-

sun jak dapaů da miodu, dyk hatoů i z miskaj hlynuć a pašla stohnie i chwareje.

Kab miod čelawieku nia škodziů, dachtary radziać ješć jaho z jakim plynom np. harbataj, małakom, kawaj i t. d. Za hranicaj, asabliwie ů tych miejscach kudy jezdziac laćycca chworyje, uwyjšo ů modu ješć miod z masłom — mažuć na chleb, ci bułku masła, a na wierch miodu. Sam ja prabawaů takoj jady i skažu praůdu, što prypala mnie da smaku i ůsim, kamu ja tolki radziů, była spanaraůna. Woš i ty zaprabuj, a mo i zasmakuješ, a što ůžo budzieš mieć jadu, dyk i panskije paštety nie daraůnujuć.

Pakinuůšy sabie miodu paradkam na zimu, reštu možeš pradać. Tut ja ciabie prasiůby pasłuchać adnej rady: „nikoli swajho miodu nie chwałšuj“, jak heta siahoůnia robiać niekataryje wiaskowyje bartniki—sypluć u miod muku-cukier, lijuć wadu, syrop, abo inšyje, časami wielmi skadliwyje la zdarouja prybawy. Tolki čelawiek biaz sumleůnia budzie rabić heta, bo jon za niekolki hrašej hatoů pradać niatolki čužoja zdarouja, ale nawat i žyćcio. Dyk nia ůsiohdy i skarystaje, bo za čystuju patoku płaciać daražej, a za hetakuju kałamiesicu, chto budzie dobra płacić? Inšyje wymaůlajuca tym, što ja, kaže, pradam żydu. A ci żyd nie čelawiek? — chacieůby ja spytać. Ci jamu zdarouja nie patrebna? A kab nawat i možna było żydoů abmanywać, to ůšak kožny wiedaje, što żyd kuplaje, kab pašla daražej pradać druhomu, i skul ty wiedaješ, ci nia kupić twój susied abo kum? Taki bartnik šmat nie zbahacieje, a chutka ludzi dawiedajuca, što jon šaůbiernik i pirastanuć kuplać jaho tawar.

33. Jak waryć miod pitny?

Pakul wozmiešsia waryć miod, pryspasabi na-
čyńniau, u katorych maješ waryć i pasudzinau, kudy
pašla žlić.

Hatujecca miod u hlinianym, kamiennym, abo
najlepš ũ miedzianym, dobra pabielanym načyńni
a žliwać najlepš u dzierawianyje baryłki. Takije ba-
ryłki pawinny być saušim čystyje: dziela hetaho treba
ich pierš prakuryć sieraj, wymačyc u wadzie, wymyc
haračaj wadoj, dadaušy trochi sody i na azadzie spa-
laskać čyściusińkaj wadoj.

Miod pawinien być čyściusińkaja patoka, a raz-
baulajecca miahkaj rečnaj abo daždžawoj wadoj. Skolki
brać miodu, heta zaležyc ad taho, jaki chočeš mieć
miod; poŭ — napoŭ, budzie najhušciejšy, abo jak ka-
žuć dwajak; adna miera patoki na džwie miery wa-
dy, wyjdzie miod siaredniaj dabraty, — trajak; išče
bolš wady, a mienš miodu—budzie miod čačwiarak,
piaciarak i t. d.

Hušciejšy miod musieć stajać dažej pakul ustat-
kujecca, ale za toja jon smaćniejšy i daražejšy ũ han-
dlu; blahšy miod chutcej paspieje, ale ũžo nie tak
dobry.

Hatujecca miod na małym ahniu nia mienš adnej
hadziny, a časami 3 — 5 hadzin. Dziela taho nia
treba brać wielmi haraščaho drewa, najlepšaje alcho-
waje, abo asinawaje. Ŭliušy plyn da katla, treba na
lapatce abo na inšym kijočku zaznačyc skolki ũ ka-
tle miodu i pašla, majučy pad rukami hatawanuju
wadu, padliwać patrochi, kali ũ katle budzie niżej
mierki. Lepš išče zrobiš, kali ũraz daliješ na kažnyje
5 harcoŭ miodu, adzin harniec wady pawyž mierki

i ludžieš hatawać spakojna až da samaho kanca. Kab
miod nia pryhareŭ, treba čašta ũ katle mišać lapat-
kaj, a kab chudcej klarawaušia zbirać zwierchu
šumowiny dziurkawataj lyžkaj (doršlakom).

34. Starašwiecki miod.

Harniec miodu razwiadzi dwoma, kali heta maje
być traciak, harcami wady. Ŭliušy pasla da katla,
staŭ na ahoŭ i hatuj, pakul nia pirastanné ũsplywać
na wierch šumawiny, hadziny 2, ličučy ad taho času,
kali pačaŭ waryć. Dadať pašla dziela smaku na kažny
harniec plynu pa poŭlota chmielu; zawiawajecca jon
u čystuju šmatačku abo miašoček i kladziecca da
katla, a kab nia ũsplywaŭ, prywiazwajecca čyściusińki
kamianiok. S chmielam hatuj išče z hadzinu, čašta mia-
šajučy i zbirajučy šumawiny doršlakom. Kali ũžo
miod sklarujecca, treba jako atstawić u storanu,
chmiel wycisnuušy wykinuć i, astudziušy da ciaplaty
tolki što nadojanaho małaka (syradoju), žlić ũ baryłku
biaz adnaho dna, ale naliwaj nia poŭna — 5-aja časć chaj
budzie pustaja. Ŭlazy pasla trochi piŭnych draždzej
(možna abyścisia i biaz ich, ale tahdy bušawaŭnie
ciachniecca dažej) i, nakryušy redziohaj, pastaŭ
ũ cioplaje miejsce. Tut miod pačnie bušawać. U ča-
sie hetaho bušawaŭnia, treba žbirać zwierchu bu-
šyny.

Pa 5 — 6 tydniach, kali hlaŭnaje bušawaŭnie
končena i hałosnaho šypieŭnia ũ bočce nia čuwać,
treba plyn s pieršaj bočki piralić ašciarožna, pakida-
jučy na dne tolki samuju buzu, ũ druhuju ũžo da
samaho wierchu. Kalib plyn na poŭnuju bočku nie-

chwacilo, to možna ukinuť niekoľki, čysta wymy-
tych kamieňniaň (tolki nie wapniakoň).

Zatkni pašla lohka baryľku čopom i pastaň
u sklepie. Tut nechaj miod staiť spakojna; ad času
tolki da času nahladuj i prysłuchiwajsia, ci nia pira-
staň šypieć. A kali šypiećnia užo nie pačuješ, zabij
čop krepka i chaj tak staiť niekoľki miesiacoň, až
pakul sašsim nie sklarujecca. Razliušy pašla miod
da butelak, zalij zwierchn korki smaľoj ci lakom
i pastaň u sklepie na čas dažejšy u piasok. Možna
jaho budzie pić spuščia hod, ale čym dažej staiť
miod, tym jon lepšy i daražejšy, a praz 100 let nia
budzie užo jamu i cany.

35. Syry miod.

Rastapiušy miod s pirahatawanaj wadoj, nie
hatujučy ũraz staň da bušawańnia, dadaušy trochi
draždzej abo i biaz hetaho. Rešta, jak wyžej. U he-
tym razie budzieš mieć miod išće lepšy, ale tolki
dažej jamu treba stajać.

36. Miod šypiačy.

Hety gatunak miodu tym dobry, što ũ niekoľki
dzion užo pašpieje. Robicca tak: S funtoň miodu raz-
baň wiadrom wady i hatuj pouhadziny; dadaušy pašla
chmielu i zahatawaušy išće raz, treba plyn astudzić
da ciapłaty dojanaho maľaka. (28—30 hradusoň ter-
motra Reamiura). Dadaj pašla na koźnaie wiadro pa
2 lyžki suchich draždzej piunych, zlij da baryľki
i, nakryušy redziohaj, pastaň u ciopłym miejscy. Tut

paćniecca bušawańnie, katoraje trywaje 12—16 ha-
dzin. Pienu z wierchu treba žbirać doršlakom,
a kali jana ũspływać užo pirastanie, razlij miod
u butelki i pastaň u sciudzionaje miejsce. Na druhi
dzień užo miod zdatny do pićcia. Dziela zapachu,
inšyje ũkidajuć u miod imbir, wanilliu, fiaľkowaje
kareńnie i t. d.

37. Wišniak.

Nasyp da baryľki daspieľych wišniaň i zalij ha-
tawanym miodam (poũtarakom ci dwajakom). Chaj
heta tak staiť i bušuje tydnioň try, a pašla zlij da
inšaj baryľki i chaj tam končycca bušawańnie. Pa
1—3 miesiacach razlij u butelki i pastaň u sciudzio-
naje miejsca. Wišni možna išće raz zalić miodam,
i wyjdzie druhi raz dość smačny miod. Zamiesta sy-
rych wyšniaň možna ũziać i sušanych, ale hetych bia-
ry užo mienš,—zasypieš imi tolki $\frac{2}{3}$ baryľki i dadaj
wady. Miod-wišniak, kali dobra wystaicca, wielmi sma-
čnaje i dobraje pićcio.

38. Miadowaje piwa.

Razbawiušy adnu caść miodu 7 čaščiami miah-
kaj wady, hatuj na maľym ahniu pakul nie pirasta-
nuć ũspływać šumawiny. Dadaj pašla na koźnuju
kwartu miodu pa pouľota chmielu i znoň hatuj až
pakul nie sklarujecca. Možna pry hatawańni ũkinuć
da pľynu niekoľki haračych wuhlaň, a jany ady-
muć piwu miadowy smak. Atstawiušy pašla u sto-
ranu i astudziušy da ciapłaty dojanaho maľaka, ũlij

płyn u barylku z adnym dnem abo inšaho načynnia, da-
dašy pašla na kožny garniec pa galce draždzej wia-
licynoj harošyny, nakryj redzionaj i pastaŭ u cioplaje
miejsce. Tut jano budzie bušawać da 10 dzion, a
pašla kali šypieńnie pirastanie. zlij da inšaj barylki
i, zatknušy ščytne čopom, pastaŭ ũ sciudzionaje miej-
sca dzion na 4—5.

Razlij pašla ũ čystyje butelki i pastaŭ u sklepie
na ceły miesiac. Pa hetym čacie piwa ũžo zdatna da
pićcia, ale pastajašy daŭžej, budzie išče lepšaje,
može tolki parazrywać butelki.

S P I S.

DA RODNYCH.

ČAŚĆ I.

Wulej, pasiečnaja pryłada, pčoly, ich žycio i t. d.

1. Čaho treba, kab pčoly dawali karyśc	5
2. Wulej	8
3. Jak budawać wulli	9
4. Pasiečnaja pryłada	19
5. Jak i dzie stawić wulli	23
6. Jaki paradak ũ wulli	25
7. Pčoly	27
Matka	27
Rabočyje pčoly i niešta ab abykach pčolaŭ	29
Trutni	33
8. Chwaroby pčol	34
Hnilec	34
Laksa	35
9. Worahi pčolaŭ	36
Myšy	36
Matylica	37
Muraški	37
Wošy	37
Ptuški	37
10. Kraža	37
11. Holad	39
12. Smaha	41
13. Cholad	41
14. Haračynia	42
15. Roj biez matki	42

16. Što rabić z rajom biez matki	43
17. Matka-trutoŭka	43
18. Što zrabić z rajom, katory maje matku-trutoŭku	44
19. Pčala-trutoŭka	44
20. Što zrabić s pčaloj-trutoŭkaj	45
21. Jak kuplać pčol	46
22. Jak pirawazić pčol	47
23. Jak pirasadzić pčol u ramowyje wulli	49
a) Jak pirasypać roj s kalody	50
b) Jak pirasadzić roj s salomianaj karobki	53

ČAŚĆ II.

Haspadarka ŭ wulli.

WIASNA.

1. Pieršy ablot pčolaŭ	55
2. Jak pratać wulaj	56
3. Šmiećcie z wulloŭ	57
4. Jak naklejwać pačatki	57
5. Chwabrykawanaja waščyna	58
6. Jak i skolki padawać naraz pčolam ramak	58
7. Pieršyje ahledziny wulloŭ	59
8. Karmleńnie pčol na čerwu	61
9. Jak zlučyc słabyje raji ŭ adzin silny	63
10. Padsilka słabiejšych rajou	65
11. Što rabić, kab u wulli bylo mienš trutnioŭ	66
12. Adharodka hniazda	67

LETA.

13. Što rabić, kab pčoly nie hultajili	68
14. Što rabić, kab matka mienš čeryla	69
15. Jak adharodžywać matku	69
16. Rajeńnie pčol	70
17. Pa čym paznać, što pčoly choćuć rajicca	71
18. Jak bartniku spatkać nowy roj	72
19. Jak wychodzić roj i jak jaho lawić	73
20. Što rabić, kali naraz wylacić niekolki rajou	75
21. Jak absadzić roj	76
22. Što rabić, kab absadženyje pčoly nia ŭciekali	77
23. Što rabić, kab pčoly nie rajilisia	78
24. Jak rabić nowyje raji	78

25. Jak padawać pčolam matečniki, abo zapasnyje matki	81
26. Jak zamianić staruju matku maladoju	83

WOSIEŃ i ZIMA.

27. Jak padbirać miod	84
28. Jak spuščać wosk	88
29. Jak pryspasobić hniazdo na zimu	90
30. Apošnije ahledziny wulloŭ i jak atulać hniazdo na zimu	92
31. Zimawańnie pčol	93
32. Što rabić z miodam	94
33. Jak waryć miod pitny	96
34. Starašwiecki miod	97
35. Syry miod	98
36. Miod šypiačy	98
37. Wiśniak	99
38. Miadowaje piwa	99